

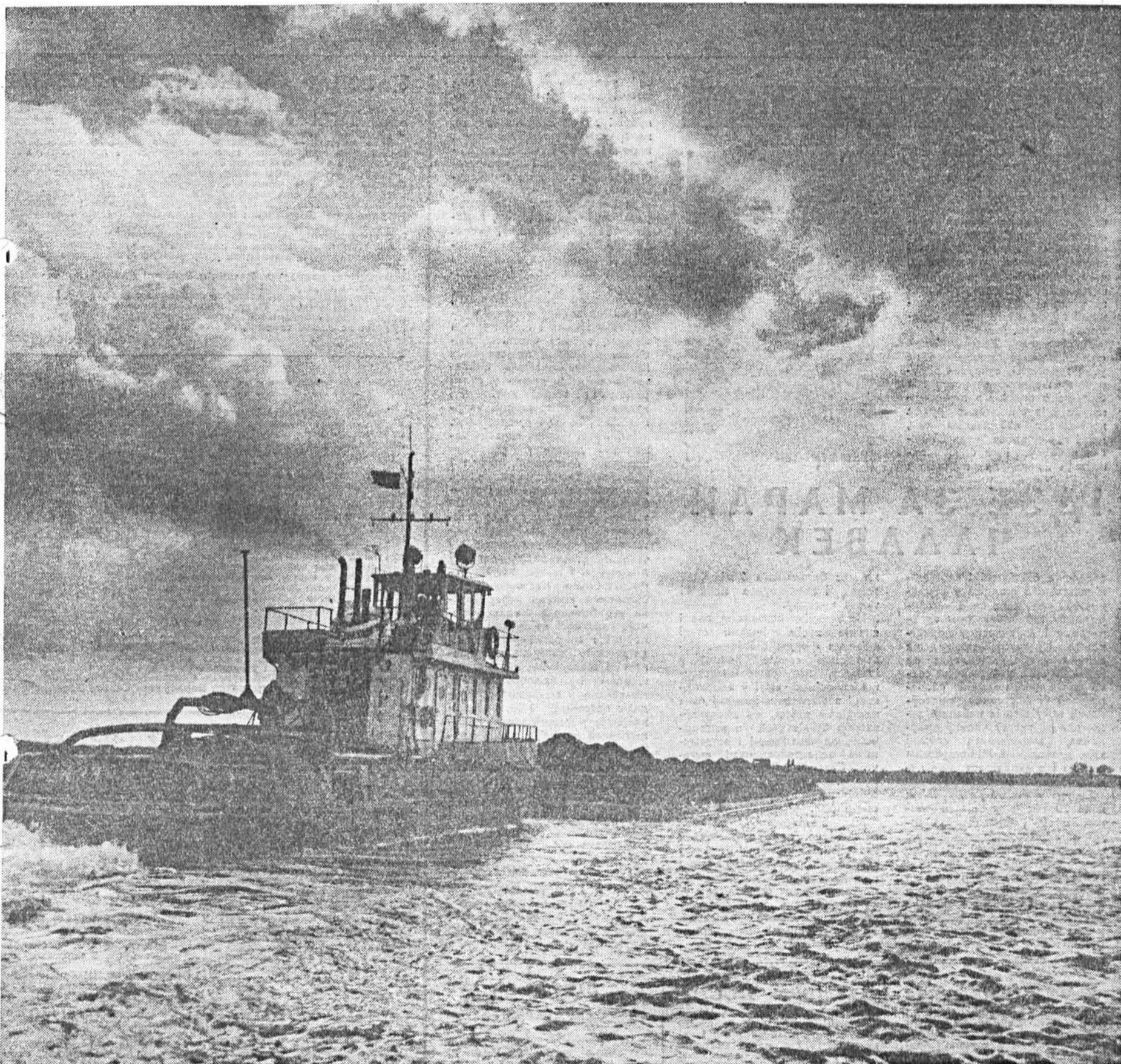
Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 32 (2871)
12 жніўня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУПЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Прыпяць працуе...

Фота Я. КАЗЮЛІ.

Дружбе мацнець
ДНІ, ПРЫСВЕЧАНЫЯ
АРМЯНСКАЙ ССР

Стар. 3

Падтрымліваем,
ухваляем, прапануем
АБМЕРКАВАННЕ

ПРАЕКТА АСНОУНАГА
ЗАКОНА

Стар. 4

Пра час і пра сябе
КАНДРАТ КРАПІВА:
«НАРОДНАСЦЬ —
ВЫДАТНАЯ ЯКАСЦЬ
НАШАЙ ЛІТАРАТУРЫ»

Стар. 5—7

«Адчуў патрэбу
напісаць вам...»

ПІСЬМО І. МЕЛЕЖА
ЧЫТАЧУ

Стар. 9

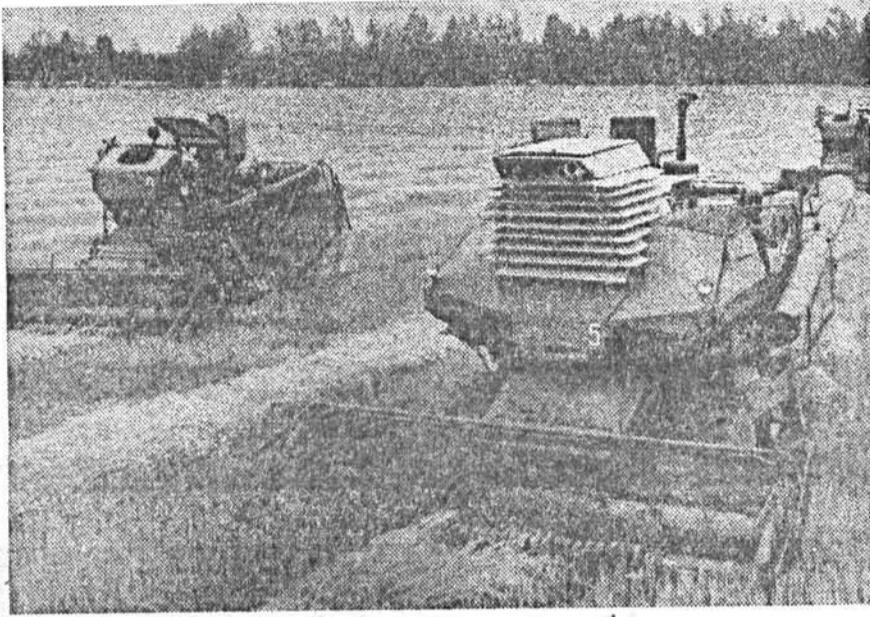
Адкрыце заслону:
іграе Здзіслаў Стома

ДА 70-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ
НАРАДЖЭННЯ

Стар. 11

Праблемы,
меркаванні, роздум
ЦАЛІНА НАРОДНЫХ
ПРОМЫСЛАЎ

Стар. 14—15

Не адну сотню гектараў збожжа скасілі жніўняры ЖВН-6 Іван Канстанцінавіч Пазнякоў і яго сын Сяргей — механізатары калгаса «Рэвалюцыя». Жыта дае больш 30 цэнтнераў, а ячменю яны атрымліваюць да 48 цэнтнераў з гектара. Да сягнуты перадавікамі вынікі — лепшы ў Выхаванскім раёне. Ім уручаны пераходны вымпел імя Героя Сацыялістычнага Працы К. П. Арлоўскага.
На здымках: падборка валкоў на палях калгаса «Рэвалюцыя»: перадавікі уборкі — І. К. Пазнякоў і яго сын Сяргей.
Фота М. ЖАЛУДОВІЧА.
(БЕЛТА).

60 З КАСТРЫЧНІКАМ У СЭРЦЫ

ПЕРАМОЖНА крочыць па краіне юбілейны 1977 год. Кожны дзень прыносіць новыя дасягненні ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы, новыя навуковыя адкрыцці, новыя цудоўныя творы літаратуры і мастацтва. І міжволі задумаешся, які ўклад можам унесці мы, сціплыя бібліятэчныя работнікі, у агульную справу, у развіццё народнай гаспадаркі, навукі, культуры.

Да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі на ўсёй тэрыторыі сучаснай Беларусі функцыянавала ўсяго 851 бібліятэка агульнага карыстання. Ва ўсіх бібліятэках разам налічвалася 423 тысячы кніг, якімі карысталася каля 35 тысяч чытачоў. Гэта былі ў асноўным невялікія публічныя

ся раскрыць перад чытачамі гераічны шлях і дасягненні нашай краіны і рэспублікі за 60 слаўных гадоў, непарушную дружбу саветскіх народаў. У бібліятэках арганізуюцца выстаўкі і цыклы выставак: «60 гадоў па Ленінскаму шляху», «Пераможны наступ Кастрычніка», «Праметэй рэвалюцыі», «Рэспубліка, народжаная Кастрычнікам», «Наш саветскі лад жыцця» і іншыя. Праводзяцца Ленінскія і Кастрычніцкія чытанні, сустрэчы з ветэранамі партыі, удзельнікамі грамадзянскай і Айчынай войнаў, героямі працы, тэматычныя і літаратурныя вечары, вусныя часопісы, дзіцячыя ранішнікі, прысвечаныя Кастрычніку. Сучасныя бібліятэкі выкарыстоўваюць у сваёй рабоце не толькі кнігі, але і грымзапісы, рэпрадукцыі карцін, дыяфілмы і дыяпазітывы.

І ДЗЕ ЗА МАРАЙ ЧАЛАВЕК

гарадскія бібліятэкі і бібліятэкі-чытальні з фондам у сярэднім 500 кніг, а на сяле — «народныя» бібліятэкі пры аднакласных і двухкласных пачатковых і царкоўна-прыходскіх школах, у якіх налічвалася па 200—300 кніг. У большасці сваёй гэтыя кнігі не мелі пазнавальнай і мастацкай каштоўнасці, таму што іх набыццё залежала ад густаў членаў праўлення, вызначалася спісамі кніг, дазволена Міністэрствам асветы і знаходзілася пад наглядам паліцыі.

Цяпер у нашай рэспубліцы каля 20 тысяч бібліятэк розных тыпаў і ведамстваў. Фонды бібліятэк складаюць 168,2 мільёна экзэмпляраў. Калі да рэвалюцыі адна бібліятэчная кніга прыпадала ў сярэднім на 20 сельскіх жыхароў, то цяпер на аднаго сельскага чытача прыпадае 16,7 кнігі. Буйнейшая ў рэспубліцы — Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Лені-

на мае больш чым 6 мільёнаў тамоў і абслугоўвае каля 40 тысяч чытачоў.

Не толькі колькасца, але і якасца зусім іншымі сталі кніжныя фонды бібліятэк. Набываюцца самыя лепшыя ў ідэйных, навуковых і мастацкіх адносінах кнігі ў адпаведнасці з сацыяльна-эканамічным профілем раёна, які абслугоўваецца бібліятэкай, з вытворчымі, адукацыйнымі і эстэтычнымі запатрабаваннямі чытачоў. Саветскі народ — самы чытаючы. Практычна чытачамі бібліятэк з'яўляецца ўсё насельніцтва.

Мы, бібліятэкары, павінны прыйсці на дапамогу чытачу. І не толькі дапамагчы знайсці патрэбную кнігу, але і параіць, прывіць густ да добрага літаратуры. Адным словам, актыўна ўдзельнічаць у выхаванні чытацкага чалавека. Усімі даступнымі нам сродкамі і метадамі стараем-

ся прызначэнне, сваю радасць працы і вялікую адказнасць.

А. ДЗЕМЧАНКАВА,
намеснік дырэктара
Дзяржаўнай бібліятэкі БССР
імя У. І. Леніна, заслужаны
работнік культуры БССР.

У Міністэрстве культуры БССР

Калегія Міністэрства культуры БССР, сакратарыят ЦК ВЛКСМ, прэзідыум ЦК прафсаюза работнікаў культуры і прэзідыум праўлення Усерасійскага тэатральнага аб'яднання зацвердзілі новае «Палажэнне аб Усесаюзным аглядзе работы тэатраў з творчай моладдзю». Кіраўнікам тэатраў, прафсаюзным і камсамольскім арганізацыям творчых калектываў рэспублікі пастаўлена калегія Міністэрства культуры БССР, сакратарыята ЦК ВЛКСМ, прэзідыума Беларускага рэспубліканскага намітэта прафсаюза работнікаў культуры і Беларускага тэатральнага аб'яднання прапанавана абмеркаваць гэтак «Палажэнне» і наладзіць унутрытэатральны этап агляду з 1 настрывніка г. г. па 1 настрывніка 1978 г. Гэты этап пры-

свячаецца 60-годдзю Ленінскага камсамола. Рэспубліканскі этап агляду праводзіцца з 1 верасня 1977 г. па 1 сакавіка 1978 г. Абудзецца заключны фестываль агляду. Для ўзнагароды калектываў, што пажуць лепшыя вынікі, зацверджаны дыпламы трох ступеняў. Для заахвочвання актэраў, салістаў оперы і балета і музычнай наменды, рэжысёраў, балетмайстраў, дырыжораў, мастакоў, хормайстраў, артыстаў аркестра таксама прадугледжаны дыпламы I, II і III ступеняў.

Створана рэспубліканская камісія па рабоце тэатраў з творчай моладдзю на чале з першым намеснікам міністра культуры БССР А. Ульяновічам. У яе складзе — вядучыя майстры сцэны, вучоныя-тэатразнаўцы, творчыя кіраўнікі калектываў, грамадскія дзеячы.

ПАСЯДЖЭННЕ САКРАТАРЫЯТА

Пад старшынствам першага сакратара праўлення І. Шамякіна адбылося чарговае пасяджэнне сакратарыята СП БССР. Разгледжаны шэраг пытанняў. Заслухана інфармацыя намесніка дырэктара Беллітфонду Ф. Міхеева аб падрыхтоўцы мемарыяльных знакаў па ўшанаванні паміці народнага пісьменніка БССР І. Мележа. Зацверджана камісія па спадчыне пісьменніцы Е. Лось у складзе: Р. Барадзуні (старшыня), Г. Бураўкін, У. Гніламёдаў, Я. Янішчыц, М. Я. Ярашэвіч (сестра пэтрэсы). Зацверджана таксама рэдакцыйная калегія кнігі ўспамінаў пра І. Гурэкага. Разгледжаны заявы пісьменнікаў.

У ГОНАР ФЕЛІКСА ДЗЯРЖЫНСКАГА

1977 год — год стагоддзя вялікага пралетарскага рэвалюцыянера, бліжэйшага і вернага саратніка Уладзіміра Ільіча Леніна, нашага праслаўленага земляка Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага. Дата юбілею — 11 верасня, але ўжо зараз праходзяць у рэспубліцы вечары, лекцыі, гутаркі, экскурсіі і паходы па месцах, звязаных з жыццём Фелікса Эдмундавіча.

Вялікі літаратурны вечар, прысвечаны стагоддзю з дня нараджэння Ф. Э. Дзяржынскага, адбыўся ў Мінску. Ён быў арганізаваны Саюзам пісьменнікаў БССР для курсантаў сярэдняй спецыяльнай школы міліцыі імя Міхаіла Васільевіча Фрунзе. Ва ўступным слове намеснік начальніка школы І. С. Мілы расказаў пра жыццё і рэвалюцыйную дзейнасць Фелікса Эдмундавіча, пра яго бяспраша, мужнасць і блязмежную адданасць працоўнаму народу, за справу якога ён нястомна змагаўся, пачынаючы з наццэі гадоў, пра юнацтва Дзяржынскага, якое прайшло на ларусі.

Беларускі драматург Валянцін Зуб, які напісаў п'есу «Юнацтва рыцара» і якая ў свой час была пастаўлена ў тэатры юнага гледача, расказаў, як ён збіраў матэрыялы для гэтага твора, працаўтаў урываў з п'есы. Пэст Уладзімір Карызна расказаў пра стварэнне тэкстаў пэсень аб Дзяржынскім, аб міліцыі, пазнаёміў прысутных са сваімі творами, напісанымі за апошнія гады.

Я. САДОУСКІ,

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за заслугі ў рэспубліцы сацыяльнай літаратуры і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік ЯНКА БРЫЛЬ (Брыль Іван Антонавіч) узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

За шматгадовую плённую работу ў музеі, актыўны ўдзел у навуковым выхаванні працоўных Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў дырэктара Дзяржаўнага музея Беларускай ССР Івана Паўлавіча ЗАГРЫШАВА Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За шматгадовую актыўную дзейнасць у галіне літаратурнай крытыкі, плённую педагогічную работу і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў загадніка кафедры беларускай літаратуры Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага Антона Аляксандравіча СЕМЯНОВІЧА Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За плённую работу па прапагандзе палітыкі КПСС, перавагі і дасягненняў рэальнага сацыялізму, выхаванню працоўных рэспублікі, мабілізацыі іх на паспяховае вырашэнне задач камуністычнага будаўніцтва і ў сувязі з 60-годдзем з дня выхаду першага нумара Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў газету «ЗВЯЗДА» Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ЧАСОПІСЫ Ў ЖНІЎН

«ПОЛЫМЯ»

Віступленні народнага паэта Беларусі П. Броўкі «Кастрычніцкая праўда» і народнага пісьменніка рэспублікі І. Шамякіна «Магутнасць і росвіт Радзімы — галоўная гарантыя ўсіх правоў» прысвечаны абмеркаванню праекта новай Канстытуцыі СССР.

Друнуюцца пачаткі рамана А. Ганчара «Бераг любові» і аўтарызаваны пераклад з украінскай мовы Л. Салаўя. Проза прадстаўлена таксама апавяданнямі «Міш», «Сінія незямныя агні...», «Кізіла» А. Жука, «Стары зваршчык» І. Канановіча.

Змешчаны новыя вершы А. Зарыцкага, Л. Мароза, Т. Бондар, В. Макаравіча, лірычная споведзь «Суровая нітка» У. Скарынкіна.

І. Дуброўскі выступае з нарысам «На дзялпроўскіх берагах», Р. Гарэці — з артыкулам «Багацце нетраў Беларусі».

Багаты раздзел «Крытыка і літаратуразнаўства». Артыкул У. Гніламёдава прысвечаны тэме Кастрычніка ў беларускай сацыяльнай пазіі — «Гары, агонь Кастрычніка, гары!». Пра творчасць народнага паэта П. Панчанкі, якому спаўняецца шэсцьдзесят гадоў, піша В. Бечыч — «3 маладосцю ў паходзе».

60-годдзе ў жніўні адзначае

«МАЛАДОСЦЬ»

Багата ў нумары пазыч. ных твораў. З вершамі выступляюць Г. Каржанеўская, А. Каско, В. Шабанская, В. Ракаў, А. Канпелька, У. Скарынкіна.

У апошні час нядаўна памёршая вядомая беларуская паэтка Е. Лось працавала над новай кнігай «Партызанскія легенды». Змешчаны асобныя творы з яе.

Проза прадстаўлена зананчым апавесці У. Дамашэвіча «Німба» і апавяданнямі маладых пісьменнікаў.

«Чытаю прэкт Канстытуцыі...» — публіцыстычнае выступленне А. Асіпенні.

Друнуюцца «Аповесць пра вогненнага камсара» Э. Гаварушкі і В. Дончына, фотарэпартаж В. Ждановіча «Дарога нумар адзін», рэцэнзія на першую кнігу празаіка М. Ваданова «Ветраны дзень».

ДНІ, ПРЫСВЕЧАНЫЯ АРМЯНСКАЙ ССР

ДРУЖБЕ МАЦНЕЦЬ

Сонечная Арменія... Яна аета ў верху, услаўлена ў прозе, апаэтызавана ў мастацкіх палотнах. За гады Савецкай улады працоўныя рэспублікі зрабілі свой край сапраўды казачным, квітнеючым, зможным.

Зараз толькі за адзін дзень у рэспубліцы вырабляецца столькі прамысловай прадукцыі, колькі выпускалася тут за першы год першай пяцігодкі. Штодзённа на прадпрыемствах выпускаецца 100 генератараў перамяшлага току, 1.800 электрарухавікоў, 290 тысяч электралямп, звыш тысяч тысяч гадзіннікаў, 36 тысяч пар абутку, 160 тысяч метраў баваўняных і 23 тысячы метраў шарсцяных тканін.

У Арменіі сёння вырабляецца электраэнергія ў чатыры разы больш, чым ва ўсёй дараваляцыйнай Расіі.

Велічныя змены адбыліся ў Арменіі ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі за гады Савецкай улады. Ад першых метраў сітцу да электронна-вылі-

чальных машын, ад прымітыўных майстэрняў да буйнейшых прадпрыемстваў, якія выпускаюць станкі, прыборы, генератары, каўчук, ад Шыракскага канала да унікальнага 48-кіламетравага тунеля Арма-Севан, ад невялікай Ерэванскай ГЭС да першай у Закаўказзі атамнай электрастанцыі... Такім поспехам працалюбівага народа можна пазаздросціць.

Новы значны крок зробіць эканоміка рэспублікі за гады дзесятай пяцігодкі. Выпуск прамысловай прадукцыі за гэты час павялічыцца на 46 працэнтаў. Асабліва высокімі тэмпамі будуць развівацца дакладнае машынабудаванне, радыёэлектроніка, энергетыка.

Вялікія задачы неабходна вырашыць працоўнікам сельскай гаспадаркі. Сярэднегадавы аб'ём валавой прадукцыі плануецца павялічыць на 24 працэнты.

Да юбілею Вялікага Кастрычніка працоўныя вёскі абавяза-

ліся выканаць гадавыя планы на продажу дзяржаве збожжа, вінаграду, гародніны, садавіны, бульбы, цукровых буракоў, мяса, малака, яек і воўны.

Працоўныя рэспублікі ўзялі добрыя тэмпы ў выкананні рашэнняў XXV з'езда КПСС і заданняў пяцігодкі.

Уладзімір Ільіч Ленін у п'сьме да камуністаў Закаўказзя вылучыў адну з задач — ліквідацыю непісьменнасці. Зараз кожным чацвёрты ў Арменіі — вучыцца. Нябачны росквіт атрымалі армянская літаратура і мастацтва. Яны ўносіць дастойны ўклад у скарбонку сацыялістычнай культуры. Плёна працуюць вучоныя рэспублікі, асабліва ў напрамках астрафізікі, вылічальнай тэхнікі, фізікі, матэматыкі, хіміі і біялогіі. Больш як 18 тысяч навуковых работнікаў працуюць над важнейшымі праблемамі.

Прадстаўнікі сонечнай Арменіі зараз ганаровыя госці працоўных Беларусі. 8 жніўня ва

ўрачыстай абстаноўцы ў гонар рэспублікі адбыўся ўрачысты прысвечаны армянскай ССР. На Цэнтральнай плошчы горада-героя Мінска адбыўся многалюдны мітынг.

Госці з Арменіі наведалі мінскія заводы «Тэрмапласт» і механічны імя С. І. Вавілава, навукова-даследчы інстытут эканомікі і эканоміка-матэматычных метадаў планавання пры Дзяржплане БССР, іншыя прадпрыемствы і ўстановы рэспублікі. У сваіх лекцыях і дакладах, з якімі яны выступілі перад беларускімі працоўнымі, яны расказалі пра дасягненні эканомікі, сельскай гаспадаркі, навукі і культуры сваёй рэспублікі, пра той уклад, які ўносіць армянскі народ у скарбонку матэрыяльных і духоўных багаццяў нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай Радзімы. У сваю чаргу госці пазнаёміліся з жыццём і працай беларускіх працоўных.

Дні, прысвечаныя Армянскай ССР, працягнуцца да 14 жніўня і будуць садзейнічаць далейшаму ўмацаванню дружбы нашых народаў.

АД СЭРЦА ДА СЭРЦА

У Вільнюсе выдавецтва «Вага» выпусціла кнігу, прысвечаную інтэрнацыянальнай са-дружнасці. — «Дарогамі дру-бы». Кніга выдадзена двама выданнямі — на рускай і літоўскай мовах. У кнізе адлюстраваны падзеі і з'явы з гісторыі ўзаемаадносін літоўскага і беларускага народаў, іх сумеснай барацьбы за свабоду і незалежнасць, за светлыя ідэалы Кастрычніка.

Адкрываецца кніга артыкуламі кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КПБ П. Машэрава і першага сакратара ЦК КП Літвы П. Грышніўчыуса аб росквіце мастацтва і культуры братніх народаў, аб ролі творчай інтэлігенцыі ў выхаванні працоўных. Апублікаваны вершы лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы, народнага паэта Беларусі П. Броўкі, Героя Сацыялістычнай Працы, народнага паэта Беларусі М. Танка, А. Лойкі, М. Калачынскага, лаўрэата Ленінскай прэміі, народнага паэта Літвы Э. Межэлайціса, Э. Матузлявічуса, выказванні і артыкулы партыйных работнікаў, пісьменнікаў, мастацтвазнаўцаў, літаратурных крытыкаў, мастакоў, сінгальтараў, кінематаграфістаў, кампазітараў. Вядзецца гаворка пра розныя аспекты развіцця ўсіх відаў савецкага мастацтва братніх рэспублік, называюцца найбольш значныя творы — ад лірыкі да манументальных мемарыялаў, ад песні да архітэктурных збудаванняў. Аналізуецца ўзаемны ўплыў нацыянальных традыцый на агульныя тэндэнцыі ў працесе ўзабагачэння культуры новай аднасці — сацыялістычнай супольнасці савецкіх народаў.

У кнізе даецца падрабязная хроніка-дзёнік Дзён літаратуры і мастацтва братніх народаў, што праводзіліся ў Мінску і Вільнюсе ў 1974 і 1975 гадах. Выданне багата ілюстравана здымкамі, якія ўжо цяпер маюць гістарычнае значэнне, — на іх паказаны хвалючыя сустрэчы дзелчаў літаратуры і мастацтва з чытачамі і глядачамі Беларусі і Літвы.

БРАТЭРСТВУ ПРЫСВЯЧАЕЦА

Армянскі кампазітар Ю. Геваргіян завяршыў работу над бунным музычным творам, прысвечаным 150-годдзю ўваходу Усходняй Арменіі ў склад Расіі. Гэта опера «Паўночнае ззяненне», лібрэта якой напісаў паэт В. Даўціян па матывах вядомага рамана класіка армянскай літаратуры Х. Абавяна «Раны Арменіі».

Кар. ТАСС.

АКОП АКАПЯН

НЕУМІРУЧЫ ЛЕНІН

Леніна справы — ззяюць, як сонца,
Глыбокія думкі яго, нібы моры,
Яго запаветамі жыць нам бясконца,
Яны непарушныя, нібы горы,
Яны, нібы зоры ў небе, —
Маем мы з імі і хлеб, і да хлеба.
Хай нат уявім, што некалі сонца
Астыне з вякамі,
Што высыхне ў акіяне вада,
Што Марс далёкі згасне над намі —
Страшная гэта бяда...
Але ведаем: — покуль змяняцца,
Працягвацца пакаленням —
Жыцьме Леніні!

Пераклала Н. ЗАГОРСКАЯ.

Сільва КАПУЦКІЯН

ТВОЙ ПОМНІК

Быў Ерэван збяскроўлены бядак,
Усмешлівы, прыветны, дзелавіты.
Ты ўбачыў маладосць у даўніне
І прыпыніўся ў люднай гамане
На плошчы, што для ўсіх вятроў адкрыта.
Ты муляру і дойлідку памог.
Цэмент і вапна пасівілі скроні.

Ты рыштаваннем даў сваё бяссонне.
У космасе крыляюць песні сёння.
Вышыні ўсе ляглі ля нашых ног.

Ты бачыў, як у нас кіпела справа,
Як быт стары, нібыта захад, чах.
Дзень з працы ішоў са стомаю ў вачах,
І спаў шчасліва горад кучаравы.

Сляпы флейтыст тужлівы вёў напеў,
Уцёк ён ледзьве з вогненнага Вана.
Іскрыліся ў паглядзе ятаганы,
Напеў, як рана рваная, балеў.

Усё ты чуў, усё ты бачыў —
І смеху звон, і слёзы плачу.
Ты з намі быў,
Ты жыў між нас,
Не пакідаў нас ні хвіліны,
І мы раслі ў крылаты час.

Ты даў юнацтва для краіны.
А манумент не клалі мы табе.
Над горадам ты ўстаў не як апостал,
Ты сярод нас — у працы, барацьбе,
Не помнік ты —
Таварыш Ленін проста.
Пераклаў Р. БАРАДУЛІН.

Геворг ЭМІН

МАЯ КРАІНА ТАМ...

Мая краіна там,
Дзе горны камень
Некранута глыбіўся вякамі.

А ты, што харомы высякалі,
У гліняных хатках гаравалі.

Мая краіна там,
Дзе век за векам
Прасторы не хапала бурным рэкам,
Дзе мутнелі воды без плацінны,
А цяпер паўсюль шуміць турбіны.

Мая краіна там,
Дзе вечна нівы
Гарэлі з хлебам (як гэта жакліва!),
Прасілі хлеба бедныя у неба,
А сёння —
Мы жывём не толькі з хлебам.

Мая краіна там,
Дзе ўсе цясіны
Пра гора закавалі успаміны,
А сёння у гарах яе суровых —
Голас фабрык і заводаў новых.

Мая краіна там,
Дзе мудрасць веку
Заходзіла у слова чалавека —
У рукапіс,
І доўжыліся годы,
Пакуль яго асілілі народы.

Мая краіна там,
Дзе выйшла песня
За горы:
Ей ад радасці там цесна,
Каб сказаць пра даўнія пакуты
І пра шчасце,
Што людзьмі адчута.
Пераклаў Ю. СВІРКА.

Мірона адзначаецца 60-год-дзі дзяржаўнага народна-га паэта Беларусі П. Панчанкі. Слова пра яго — пісь-меннікам, чалавечам-камуністам, грамадзянінам — гавораць М. Аўрамчык («Ліст прызнання»), Н. Гілевіч («Душа і сэрца май-стра»), Ю. Голуб («Шчодрасць радна»).

«НЕМАН»

«У вянок дружбы» — так на-зваецца падборка вершаў А. Астрэйні, Мірмухсіна, Шух-рата, І. Драча, Б. Саідава, якія на рускую мову пераклалі Б. Спрычан, З. Туманова, А. Жылкіна, М. Катэнка.
Творы маладога паэта Г. Пашкова друкуюцца ў пера-кладах В. Спрычана і І. Бур-сана.
З празаічных твораў чытач прачытае апавяданне І. Трафі-мава «Міжсезонне», апавесць І. Навуменкі «Апошняя во-сень» (аўтарызаваны пераклад Л. Салаўя), раздзелы з новай кнігі Г. Папова «Мы самі і на-шы ўнукі».

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» змешчаны матэрыя-лы «Вытоні рэзерваў» Г. Міф-лава і «Тысяча воблікаў значыства» В. Малчанова.
Пад рубрыкай «Запіскі, ус-паміны, дакументы» прапа-нуецца артыкул В. Рагойшы «Напісана рукой Купалы» і «Слова пра сябра», сказанае народным паэтам Беларусі П. Броўкам у сувязі з 60-год-дзі дзяржаўнага паэта Беларусі П. Панчанкі.

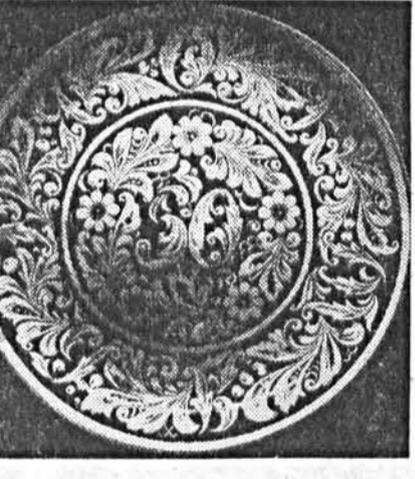
«БЕЛАРУСЬ»

Сваімі ўражаннямі ад праен-та новай Канстытуцыі ССР дзеляцца пісьменнік А. Кула-коўскі («Народны дэпутат»), старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамына («З грамадзянскай адказнас-цю»), старшыня выканкома Мікуліцкага сельсавета Брагі-нскага раёна М. Біран («Адчу-вальны імпульс»).

Пра санаторый-прафіланто-рыі АН БССР расказвае ў за-малёўцы «Здраўніца ў бары» І. Кармалітава.
Друкуюцца апавяданні Б. Стральцова і У. Хэмфры (пераклад С. Дорскага з ан-глійскай мовы), вершы Г. Паш-нова і М. Мятліцкага.

Пад рубрыкай «Беларусь са-цыялістычная» змешчаны рас-каз І. Дабранскага пра пра-цоўныя поспехі налентыву Магі-лёўскага аўтамабільнага за-вода імя С. М. Кірава «Інду-стрыяльныя пасланцы Магілё-ва».
Да 60-годдзя з дня нараджэн-ня П. Панчанкі і Я. Брыля пра-пануюцца артыкулы Р. Бяро-зіна «Ад сэрца ў сэрца» і У. Юрэвіча «Зачараваны жыц-цём».

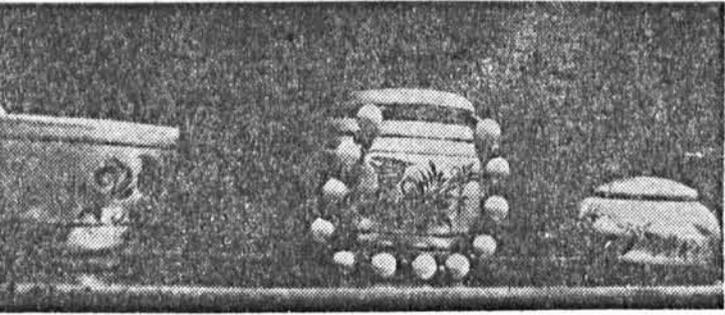
М. Гроднеў выступае з на-рысам «Дзень добры, настаў-нікі!». Пра рэспубліканскую га-зету «Звязда» ў сувязі з 60-годдзем з дня выхаду першага нумара гаворыць ле цяпераш-ні рэдактар А. Тоўсцін.
Ёсць пастаянныя рубрыкі «Веснік мастацтва», «Старонкі незабыўнага», рэцэнзіі на но-выя кнігі.

ЗАЛАТАЯ ХАХЛАМА

З паналення ў пакаленне перадаваліся сакрэты мас-тацкага роспісу па дрэву ў лясным Заволжы — Хах-ламе. Зараз тут створаны два мастацкія цэнтры — спецыяльныя прадпрыем-ствы, дзе працуюць многія заслужаныя мастакі Расіі, іх шматлікія вучні.

Драўляныя лыжкі, чашкі, шкатулкі, мэзля, казачныя вобразы — усяго наля 700 вырабаў праслаўленых май-строў хахламскага роспісу прадстаўлены на выстаўцы «Залатая Хахлама», якая ў гэтыя дні працуе ў Дзяр-жаўным музеі БССР.

У ПРАЕКЦІЕ новай Канстытуцыі СССР роля масавых арганізацый працоўных у кіраўніцтве грамадскімі справамі вызначана, перш за ўсё, у раздзеле, які ўстанаўлівае асновы грамадска-палітычнага і эканамічнага ладу нашай краіны. Яна канкрэтызава- на ў шэрагу іншых раздзелаў гэтага важнейшага палітычнага дакумента сучаснасці. Вядома, розныя грамадскія арганізацыі адрозніваюцца адна ад адной мэтай і формай дзейнасці. Аднак усё яны, з улікам сваёй спецыфікі, вы- рашаюць адзіную задачу, якая стаіць перад усім грамадствам, — задачу камуністычнага будаўніцтва. Яны тым са- мым садзейнічаюць пашырэнню і па- глыбленню прынцыпаў савецкай сацыя- лістычнай дэмакратыі ва ўсім сацыяль- ным кіраванні. Сярод грамадскіх арганізацый асаблівае месца займаюць прафсаюзы — самая масавая арганіза- цыя працоўных.

У іх дзейнасці акрэслены два асноў- ныя напрамкі. Па-першае, праз праф- саюзы шырокія масы працоўных далучаюцца да кіраўніцтва вытворчасцю і справамі грамадства. Па-другое, праф- саюзы выступаюць у якасці арганізацый, якая адстойвае і абараняе правы і ін- тэрэсы сваіх членаў. Прафсаюзы нашай рэспублікі шырока выкарыстоўваюць прадстаўленцы ім магчымасці для эфектыўнага ажыццяўлення гэтай сваёй функцыі. Так, умовы і ахову працы ў народнай гаспадарцы нашай рэспублікі, акрамя штатных тэхнічных інспектараў працы і ўрачоў на прадпрыемствах і ў калгасах, кантралююць каля 2 тысяч пазаштатных тэхнічных інспектараў, 133 тысячы членаў камісій фабрычна- заводскіх камітэтаў прафсаюзаў і гра- мадскіх інспектараў па ахове працы. Акрамя таго, пытаннем умоў працы на вытворчасці, прафілактычным мерапры- емствам, якія садзейнічаюць зніжэнню траўматызму і захворвання, надаюць значную ўвагу 140 тысяч членаў камі- сій сацыяльнага страхавання і страхо- вых дэлегатаў.

Шырокае прымяненне грамадскасі дае свае вынікі. З году ў год зніжаюць

ца прафесіянальныя захворванні, вы- творчыя траўмы, прыкметна паяля- шаюцца ўмовы працы.

Умяшанне прафсаюзаў ва ўсіх вы- падках, калі парушаюцца правы і ін- тэрэсы працоўных, садзейнічае няўхіль- наму захаванню прынцыпаў сацыялі- стычнай дэмакратыі ва ўсіх звеннях нашага грамадства.

У праекце новай Канстытуцыі СССР значна пашыраны і паглыблены са- цыяльна-эканамічныя, палітычныя і аса- бістыя правы грамадзян. У ажыццяў- ленні многіх з іх важную ролю ады- грываюць прафсаюзы. Так, напрыклад, артыкул 42 праекта Канстытуцыі

Прафсаюзы маюць прамыя і непа- сярэднія адносіны да забеспячэння і такіх асноўных канстытуцыйных пра- воў грамадзян, як права на працу, на адпачынак, матэрыяльнае забеспячэнне ў выпадку хваробы, на жыллё, адука- цыю, карыстанне дасягненнямі культу- ры. Дзейнасць прафсаюзаў па забеспя- чэнню гэтых правоў носіць дваякі харак- тар. Па-першае, яны, развіваючы твор- чую актыўнасць працоўных, павышаю- чы эфектыўнасць сацыялістычнага спа- борніцтва, дабіваюцца росту прадук- цыйнасці працы і на гэтай аснове больш поўнага задавальнення расту- чых матэрыяльных і духоўных патрэб

Канстытуцыі СССР указвае і ўласнасць прафсаюзных арганізацый.

Шматгранная дзейнасць прафсаюзаў у палітычнай сістэме нашага грамад- ства абсправажана на трывалую прававую аснову, выкладзеную ў асновах закана- даўства Саюза ССР і рэспубліканскіх кодэксах на розных галінах права. Гэ- та, перш за ўсё, у заканадаўстве аб працы і такіх прававых актах, як Пала- жэнне аб правах ФЗМК, зацверджанае Прэзідыумам Вярхоўнага Савета СССР, Палажэннем аб пастаянна дзеючай ст- творчай парадзе, зацверджанае Саветам Міністраў СССР і ВЦСПС, а таксама шэрагам іншых. Заяртае на сябе і тое, што калі правы і функцыі фабрычна- заводскага і мясцовага камітэта праф- саюза даволі дакладна вызначаны ў Асновах заканадаўства Саюза ССР аб працы, у Палажэнні аб ФЗМК і іншых прававых актах, то правы і функцыі іншых прафсаюзных органаў па іх удзелу ў кіраўніцтве вытворчасцю і справамі грамадства, іх узаемаадносін з дзяржаўнымі органамі вызначаны ў многіх законапалажэннях, а часам проста грунтуюцца на практыцы, выпраца- ванай тымі або іншымі прафсаюзнымі і дзяржаўнымі органамі.

На наш погляд, было б мэтазгодна расправажаны і прыняць асобнае Пала- жэнне аб правах прафесіянальных саю- заў і іх выбарных органаў. У іх мэта- згодна абагуліць назвапаную за апош- ні час практыку ўдзелу прафсаюзаў у дзяржаўным і гаспадарчым будаўніцтве і заканадаўча вызначыць правы і паў- намоцтвы не толькі фабрычна-завод- скіх камітэтаў прафсаюзаў, але і ўсіх іншых прафсаюзных органаў. У сувязі з гэтым, відав, было б мэтазгодна ў- поўніць артыкул 16 праекта Канстыту- цыі СССР словам: «Парадак удзелу прафсаюзаў у кіраўніцтве вытворчасцю і вырашэнні сацыяльна-культурных пы- танняў вызначаецца законам».

А. АБУХОВІЧ,
сакратар Беларускага
Рэспубліканскага савета
прафесіянальных саюзаў.

НА ТРЫВАЛАЙ ПРАВАВОЙ АСНОВЕ

ўстанаўлівае, што грамадзяне СССР маюць права на ахову здароўя. Гэта права забяспечваецца, сярод іншых важных дзяржаўных мерапрыемстваў, таксама развіццём і пашырэннем сеткі прафсаюзных здраўніц. У мінулым годзе толькі на бясплатных і льготных пуцё- ках у санаторыях-прафілакторыях пабы- вала больш чым 300 тысяч рабочых, слу- жачых і калгаснікаў рэспублікі.

У дзесятай пяцігодцы толькі на срод- кі прафсаюзаў у Беларусі будзе зладзе- на ў эксплуатацыю санаторыяў на 750 месц, дамоў адпачынку на 1,750 месц і турыстыкі баз на 3,250 месц. На прад- прыемствах дадаткова адкрываюцца 31 санаторый-прафілакторый, 36 баз адпа- чынку, 140 піянерскіх лагераў. Увой- дуць у строй новыя здраўніцы і для калгаснікаў. Усё гэта значна пашырыць матэрыяльныя магчымасці для работы прафсаюзаў па забеспячэнню рэальнага ажыццяўлення канстытуцыйнага права грамадзян нашай краіны на ахову здароўя.

працоўных, прымаюць прамы ўдзел у размеркаванні грамадскіх фондаў спа- жывання. Па-другое, прафсаюзы непа- сярэдня арганізуюць культурна-бытавое абслугоўванне, аздараўленне і адпачы- нак рабочых, служачых, калгаснікаў і членаў іх сем'яў. Для гэтага яны маюць неабходную матэрыяльную базу — клубы і палаты культуры, турыстыкі базы і спартыўныя збудаванні, санато- рыі і дамы адпачынку. Так, напрыклад, асноўныя фонды саветаў і камітэтаў прафсаюзаў Беларусі і падведамасных ім арганізацый цяпер перавышаюць больш чым 100 мільёнаў рублёў. Акрамя таго, прафсаюзы шырока выкарыстоў- ваюць будынкі і збудаванні, якія стаяць на балансе прадпрыемстваў і арганіза- цый. Такім чынам, пасля ўласнасці дзяр- жавы і кааператыва-калгасных арга- нізацый прафсаюзы валодаюць самай буйной уласнасцю ў рэспубліцы. І зусім правільна, вызначаючы формы сацыя- лістычнай уласнасці, артыкул 9 праекта

РЭЗЕРВЫ ТВОРЧАСЦІ

За апошні час абкомам прафсаюза работнікаў дзяржаўнага гандлю і спажывакаператыву, у праўленнем гандлю аблас- каніона, праўленнем аблас- пажываюсаюза праведзена значная арганізацыйная работа па развіццю і ўдасканаленню мастац- кай самадзейнасці ў на- сельстве гарадскога і сельскага гандлю, гра- мадскага харчавання Го- мельскай вобласці.

Усё часцей жыхары га- радоў і вёсак пазнаюць сваіх знаёмых — пра- даўцоў, кухараў, офіцэ- лянтаў, таваразнаўцаў на канцэртах мастацкай са- мадзейнасці, у выступ- леннях агітбрыгад.

Галіна гандлёвага аб- слугоўвання на вачах амалодываецца, штогод паяўняецца маладымі спецыялістамі. Многія з іх удзельнічалі ў рабоце гуртвой мастацкай сама- дзейнасці навучальных устаноў, і пачаўшы пра- цаваць, імкнуцца далей развіваць свой талент. І ад увагі новага наленты- ву, камсамольскай і праф-

саюзнай арганізацый за- лежыць, як яны змогуць ажыццявіць сваю мору. Калі таленавіты малады чалавек паступае на ра- боту ў Рэчыцкі райспа- жыўсаюз або ў Мазыр- скае раённае спажыва- кае таварыства, у Жо- лобінскі, Калінкавіцкі, Ра- гачоўскі райхарчпрам- гандлі, у Цэнтральны або Навабеліцкі харчгандлі Гомеля, у Гомельскі трэст сталовых і рэстаранаў, то можна з упэўненасцю сказаць, што яго талент заўважыць.

Абласны агляд мастац- кай самадзейнасці ганд- лёвых работнікаў, які праходзіў нядаўна, пака- заў высокае майстэрства многіх самадзейных на- лентываў.

Нягледзячы на прык- метнае ажыццеленне, у ра- боче налентываў мастац- кай самадзейнасці ёсць і недаробкі. Выступленні нават самых лепшых на- лентываў носяць яшчэ перыядычны характар, прыстасоўваюцца да ўра- чыстых святочных дзён. Справа ў тым, што нон-

ны налентыў прадстаў- лены самому сабе. У воб- ласці дзейнасць мастац- кай самадзейнасці па галіне не каардынуецца.

Надаўна даволіла мне пабыць у Чарнігаве. Я з вялікім задавальненнем пазнаёміўся з клубам аб- кома прафсаюза работні- каў дзяржгандлю і спа- жыўкаператыву. Сявет гэ- тага клуба, праводзячы штодзённую выхавальную мастацкую работу з ра- ботнікамі горада, адначас- ова кантралюе дзей- насць самадзейных арты- стаў ва ўсіх раёнах і га- радах вобласці ў межах сваёй галіны. Карысць — велізарная. У Гомелі ж такога клуба работнікаў гандлю не маюць, няма іх і ў іншых абласных цэнтрах, у тым ліку ў Мінску.

У праекце новай Кан- стытуцыі СССР запісана, што «ў СССР усямерна заахвочваецца развіццё прафесіянальнага ма- стацтва і народнай ма- стацкай творчасці». Не- сумненна, што гэтае па- лажэнне Асноўнага Зако-

на нашай дзяржавы даць новы творчы ім- пульс для развіцця ма- стацкай самадзейнасці. Але яна не можа і не па- вінна развівацца стыхій- на. Ёю трэба кіраваць.

Зараз многія галіновыя прафсаюзныя камітэты маюць дамы культуры, выдатна абсталяваныя клубы, дзе ёсць усё умо- вы для плённай ідэалагіч- най і мастацкай работы. У гандлёвым абслугоў- ванні насельніцтва заня- ты дзесяткі тысяч чла- век. Таму ці не час Бела- рускаму рэспубліканска- му Савету прафесіяналь- ных саюзаў сумесна з га- ліновымі рэспубліканскімі камітэтамі падумаць над тым, каб у кожным аб- ласным цэнтры быў Па- лац культуры (клуб) ра- ботнікаў гандлю. Мож- быць, можна пайсці на каперываванне клубнай работы з іншымі галіна- ми.

Так або інакш — патрэ- ны абласны клуб. Не абыйсціся без яго.

А. КАПЦЕЛАУ,
старшы таваразнаўца
Гомельскага
аблспажываюсаюза.

Васіль МАКАРЭВІЧ

П РА Е К Т КАНСТЫТУЦЫІ

Мы да мэты ідзём — не ўлегцы!

Канстытуцыі новай Праект —

Гэта будучыня ў праекцыі,

Гэта наш і свет, і сусвет!

Ён замкнёў у свае арбіты

І былы, і цяперашні час:

Байканур, Днепрагэс знакаміты,

І Ангарскую ГЭС, і Кузбас!..

Наша заўтра, здзяйсненнямі поўніся,

Павязаны з табой мы павек.

Меркі новыя, дзёркія помыслы

Мудра высвеціў свету Праект!

На будаўніцтве першай станцыі Мінскага метро.

Фота Ч. МЕЗНА. (БЕЛТА).

— Кандрат Кандратавіч, вы адзін з пачынальнікаў беларускай савецкай літаратуры, пры вашым непасрэдным і актыўным удзеле — і як пісьменніка, і як вучонага-філалага — літаратура наша развілася многія свае жанры... Што вы можаце сказаць сёння пра шлях, які яна прайшла, пра яе ўзаемаадносінны з жыццём народа?

— Літаратура і жыццё... Гэта — дзве непарыўна звязаныя катэгорыі нашага быцця, з якіх жыццё з'яўляецца першаснай, а літаратура (маецца на ўвазе — мастацкая) — другой рэальнасцю — вобраным адлюстраваннем жыцця. Вось чаму з'яўляецца заканамерным, што, вызначаючы вартасці літаратурнага твора, мы прымерваем яго да жыцця, уключаючы ў гэта паняцце і чалавека з яго ўчынкамі, думкамі і пачуццямі. Мы высвятляем пры гэтым, якія істотныя з'явы жыцця адлюстраваны ў творы, як глыбока раскрыта сутнасць гэтых з'яў, з якой сілай мастацкага ўвасаблення яны паказаны.

Так, на маю думку, трэба разумець палажэнне, якое сфармуляваў, што мастацтва з'яўляецца адлюстраваннем рэчаіснасці. Аднак ад мастацкага твора мы не патрабуем (ва ўсякім разе не павінны патрабаваць) люстранага адбітка, фатаграфіі жыцця, а чаканнем аджыватнага ўзнаўлення яго мастацкімі сродкамі. Мастацтва — гэта, па сутнасці, пераўвасабленне жыцця, калі хочаце — гульня ў жыццё, у працэсе якой факты рэчаіснасці ператвараюцца фантазіяй мастака ў яе вобразы.

Адхіляючы крыху ў бок ад канкрэтнай тэмы нашай размовы, я хачу заўважыць, што патрэбнасць і здольнасць узнаўляць жыццё (рэальнае ці ўяўнае) у вобразах уласціва чалавеку на ўсіх этапах гістарычнага развіцця і ў кожным яго ўзросце, пачынаючы з дзяцінства. У першабытных людзей гэта патрэбнасць праяўляецца ў рытуальных танцах, абрадах і гульнях, калі яны імгунюць сімвалізацыю, разыгрываюць барацьбу добрых і злых духаў, створаныя іх жа фантазіяй. Такую ж патрэбнасць вобразнага ўзнаўлення жыцця мы бачым і ў гульнях дзяцей, калі яны «якяцуюць пірагі» (з пяску) і «частуюць» гасцей, або калі скачучы вярхом на палачкі, уяўляючы над сабою рэзтва скакуна.

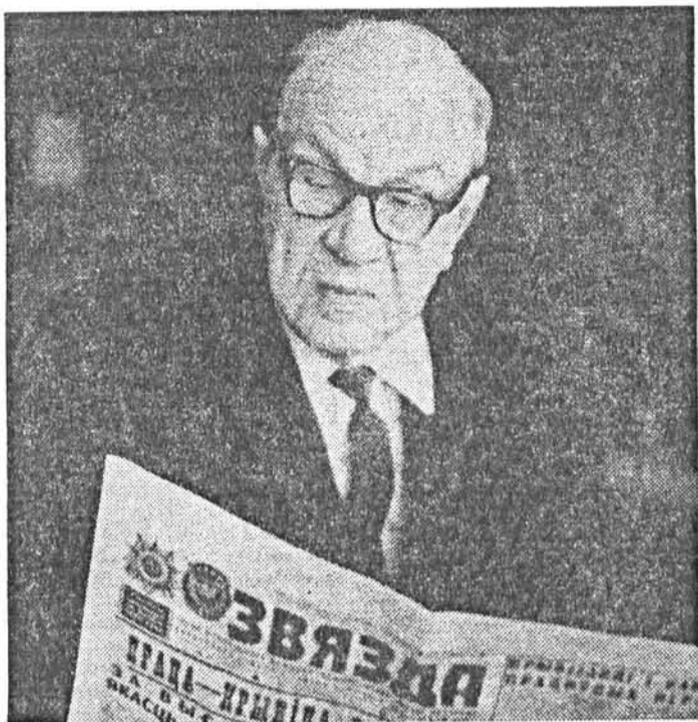
Маючы справу з «дарослым» мастацтвам, мы ўсведамляем не толькі яго пастаянную патрэбнасць для чалавека, але і адваротную сувязь, яго грамадска-эстэтычнае і выхавальнае — значэнне.

У «дарослым» мастацтве «гульня ў жыццё» найбольш ярка праяўляецца ў тэатральным дзейні, дзе мы бачым жывых людзей у «канкрэтных» абставінах і дзейнасці. Але і гэта не само жыццё, а толькі яго вобраз, ці, гаворачы мовай вучоных эксперыментатараў, — мадэль, створаная аўтарамі спектакля ў аднаведнасці з творчай задачай.

Пасля разважанняў аб прыродзе творчасці, якія тут, можа, не зусім дарэчы, пара вярнуцца і да пытання пра шлях, які прайшла беларуская літаратура.

Калі гаварыць пра новую беларускую мастацкую літаратуру (а яна тут і маецца на ўвазе), то шлях яе развіцця не налічвае і паўтара стагоддзя, нават калі ўлічыць і ананімныя паэмы «Энеіда павыварат» і «Тарас на Парнасе». Але за гэты час амаль ва ўсіх жанрах яна ўзнялася да ўзроўню больш сталых літаратур, шлях развіцця якіх быў на многа даўжэйшы.

Такога поспеху наша літаратура дасягнула галоўным чынам таму, што развілася не іманентна, не ізалявана ад здабыткаў сусветнай літаратуры, а з улікам вопыту яе стваральнікаў, пры непасрэ-

Кандрат КРАПИВА:

«НАРОДНАСЦЬ — ВЫДАТНАЯ ЯКАСЦЬ НАШАЙ ЛІТАРАТУРЫ»

На пытанні нашага карэспандэнта адказвае Герой Сацыялістычнай Працы, народны пісьменнік Беларусі, акадэмік Кандрат Кандратавіч КРАПИВА.

ным уплыве вялікай рускай, украінскай, польскай літаратуры, а за гады Савецкай улады — улічваючы творчы вопыт усяе шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Свежым прыкладам узаемаўзабагачэння брацкіх літаратур з'явіўся нядаўні пленум праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, прысвечаны інтэрнацыянальным літаратурным сувязям.

У развіцці беларускай літаратуры ёсць і свае асаблівасці. Возьмем хоць бы такую з'яву, як адсутнасць у нас дваранскай літаратуры, наогул літаратуры вышэйшых слабаў грамадства. Хіба не было беларусаў-дваран? Былі. Але ў сілу пэўных гістарычных прычын яны не з'явіліся аб'ектам мастацкай літаратуры. А калі трапілі ў літаратуру, дык толькі ў аб'ектам выкладання, як антыподы працоўнага люду, які ўвасабленне прыгнёту і здэку.

Былі і пісьменнікі-дваране. Але гэтыя выхадцы з дробнамайнтковай шляхты па сваёму матэрыяльнаму і грамадскаму становішчу самі мала чым адрозніваліся ад селяніна, спачувалі яго цяжкай долі, а то, як Францішак Багушэвіч, і ўзнімалі свой мужны голас у яго абарону ад прыгнётальнікаў.

З найбольшай сілай праявілася гэта асаблівасць у творах Янкі Купалы і Якуба Коласа, уся дарэвалюцыйная творчасць якіх прасякнута клопатам аб лёсе прыгнечанага народа, змаганнем за яго лепшую долю. Не заўсёды гэта лепшая доля ўяўлялася ім у праўдзівым святле, але нават у тыя рэдкія моманты, калі пад уплывам памылковых уяўленняў бачылі яны будучыню народа ў зманлівым асвятленні, памыляліся яны таксама ў імя яго шчасця. Сапраўдны шлях да шчасця народа асвятлілі ім промні Вялікага Кастрычніка.

Народнасць — выдатная якасць нашай літаратуры. Прыемна адзначыць, што слаўныя традыцыі нашых народных паэтаў жывуць і сёння ў беларускай літаратуры, у творах іх паслядоўнікаў — старэйшых і маладых. Жывуць і набываюць новыя рысы ў выніку таго, што беларускі народ сёння не адзінокі, што ён стварае сваю існаснасць у душы і

непарыўным адзінстве з усімі брацкімі народамі нашай краіны, якія ў сваёй сукупнасці ствараюць новую гістарычную супольнасць — савецкі народ. Цяжэйшымі сталі брацкія сувязі нашых народаў ва ўсіх сферах дзейнасці. Яркі праяўляюцца яны і ў літаратуры. Традыцыйнымі сталі Дні літаратуры і мастацтва, якія праводзіцца ва ўсіх рэспубліках і спрыяюць больш цесным кантактам творчых работнікаў, абмену вопытам і ўзвешчанаму ўзабагачэнню.

— Кандрат Кандратавіч, вы казалі, што выдатная якасць нашай літаратуры — гэта яе народнасць. А дзе, на ваш погляд, карані народнасці, вытанілі і яшчэ, гэтую якасць літаратуры, мастацтва, бывае, раскрываюць па-рознаму. У чым жа яе сутнасць?

— Народнасць беларускай літаратуры (сапраўдная, а не паказная) вырасла не з фальклору, як спрабавалі сцвярджаць некаторыя яе даследчыкі. Яна з'яўляецца вынікам тае, я б сказаў, існаснай акалічнасці, што самі творцы літаратуры не аддзялялі сябе ад народа, не наглядзілі жыццё яго збоку або зверху, а жылі разам з народам, успрымалі яго гістарычны лёс як свой уласны, па меры сваіх сіл і здольнасцей імкнуліся выражаць думкі і спадзяванні народа. Фальклор яны выкарыстоўвалі ў той меры, у якой ён мог служыць зручнай формай для выражэння іх думак і пачуццяў, асабліва на тым раннім этапе, калі іх уласнае майстэрства і культурны ўзровень чытача, для якога прызначаліся іх творы, былі яшчэ не на высокім узроўні. Хачу агаварыцца, што гэта не зніжае вялікай каштоўнасці фальклору самога па сабе.

Народнасць беларускай літаратуры праявілася не толькі і не столькі ў літаратурных прыёмах і сродках мастацкага паказу, колькі ў тым, што ў лепшых творах, пачынаючы з перадкастрычніцкай пары, адлюстраваны ў ёй найбольш важныя моманты з жыцця народа: цяжка доля працоўнага люду Беларусі, пясчэрныя стагоддзі сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту, церападольнае імкненне прыгнечанага народа «людзьмі звацца»; гераічная барацьба за станаўленне і ўмацаванне Савецкай улады і самаадданая праца па перабудове ўсяго жыцця на

сацыялістычны лад; гераічная барацьба з нямецка-фашысцкімі захопнікамі і патхнёная праца ў нашы дні — дні пабудовы камуністычнага грамадства, — усяму гэтаму ўдзялілі шмат увагі нашы пісьменнікі. Вядома, што не ўсе напісанае вызначаецца аднолькавай глыбінёй раскрыцця і аднолькавым мастацкім узроўнем. Адна тэндэнцыя яшчэ не гарантуе высокай якасці твора, тут вялікае значэнне мае яшчэ талент пісьменніка, але сама такая накіраванасць творчасці, бесспрэчна, з'яўляецца дабраторнай.

— Наколькі народнасць, ян адна з вызначальных якасцей, уласціва тым ці іншым жанрам?

— Гэта выдатная якасць уласціва ўсім жанрам нашай літаратуры, хоць не ўсім іх прадстаўнікам у аднолькавай меры.

— Кандрат Кандратавіч, якія, па вашых назіраннях, жанры нашай літаратуры за апошні час выйшлі наперад, атрымалі найбольш дынамічнае развіццё?

— А вось якія жанры выйшлі наперад, а якія адсталі —

да ўзроўню, вартыя паэтычнага ўвасаблення. Глыбіню думак і багацце пачуццяў нельга замяніць вымучанымі «сацыяцыямі», за якімі часам і сэнсу не відаць. Не будзем, аднак, выносіць паспешнага прысуду. Будзем лічыць, што гэта хвароба, а можа, толькі недамаганні росту, што і для іх прыйдзе пара сталасці і творчых удач.

— Паспехі нашай драматургіі выдаючыя і агульнапрызнаныя. Што можна сказаць пра найбольш актыўныя яе творцы?

— Што сказаць пра драматургію? Радуюць поспехі Андрэя Макаёнка, п'есы якога ідуць у шмат якіх тэатрах Савецкага Саюза. Актуальнасцю і творчай сталасцю вызначаюцца п'есы Аляксандра Петрашківа і Мікалая Матукоўскага, Іван Шамякін, «зраджываючы» час ад часу сваёму асноўнаму жанру, пачаўшы і рэпертуар нашых тэатраў. Усе яны знаходзяцца ў росквіце творчых сіл і здольны ўзбагаціць рэпертуар нашых тэатраў новымі творами.

Ёсць і маладыя драматургі, наконт якіх у мяне яшчэ няма пэўнай думкі.

— Кандрат Кандратавіч, чым вытлумачыць пэўны суляраўнасці ў развіцці беларускай крытыкі і літаратуразнаўства?

— Нашаму літаратуразнаўству давялося перажыць складаны перыяд у сувязі з культу асобы і пераадоленнем яго вынікаў, калі прыйшлося пераацэньваць некаторыя каштоўнасці, ускрываць загану вульгарнага сацыялагізму ў крытыцы, рэабілітаваць несправядліва зганеныя творы і іх аўтараў. Не абыйшлося пры гэтым і без некаторых страт.

Змагаючыся з вульгарным сацыялагізмам, некаторыя сталі лічыць наогул непатрэбным сацыялагічны аналіз у творчасці, які, аднак жа, з'яўляецца адным з асноўных элементаў марксісцка-ленінскай метадалогіі. Страціўшы цвёрды метадалагічны грунт, некаторыя літаратуразнаўцы і крытыкі ў той час аказаліся чулымі да ўсякіх неўласцівых нашаму светапогляду паведаў. Успомнім такія захваленыя, як абстрактны гуманізм, інтэлектуалізм, экзистэнцыялізм, дэгератывацыя, тэорыя жыццёвай плыні, паводле якой аўтар з'яўляецца пабочным наглядальнікам жыцця.

За таго часу наша літаратуразнаўства і крытыка значна пасталелі. Асабліва дзякуючы пастапанню ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Усё тое ўспамінаецца сёння як грахі маладосці, але пра іх у друку нічога выразна не сказана. А пра гэта варты было б сказаць самім літаратуразнаўцам і крытыкам. Не дзеля таго, каб біць сябе ў грудзі, а каб засцерагчы літаратуру моладзь, якая можа палічыць гэты модны ў свой час тэндэнцыі і «тэорыі» за ісіну.

— Кандрат Кандратавіч, як можна мернаваць па выданых апошняга часу і публічных выказваннях, Інстытут літаратуры імя Я. Купалы АН БССР разгортвае і паглыбляе работу па падрыхтоўцы зборнаў твораў выдатных пісьменнікаў, навуковай публікацыі класічнай спадчыны. Як тут абстаіць справа, так сказаць, пры бліжэйшым разглядзе? І як вы расцэньваеце актыўнасць намагаюня Інстытута ў гэтай справе?

— Да навукова-даследчай працы Інстытута літаратуры АН БССР я непасрэднага дачынення не маю. Часам бываю ў іх на пасяджэннях вучонага савета пры абмеркаванні якіх-небудзь складаных пытанняў, часам выпадае на маю долю рэдагаваць тую ці іншую працу...

Інстытут гэты невялікі — самы меншы ў Акадэміі, але наяўнасць кваліфікаваных работнікаў дазваляе яму выконваць важную навукова-даследчую працу. За апошнія гады ім падрыхтавана і выдадзена чатыры (Заканчэнне на стар. 6-7).

«НАРОДНАСЦЬ — ВЫДАТНАЯ ЯКАСЦЬ НАШАЙ ЛІТАРАТУРЫ»

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

рохтомная гісторыя беларускай літаратуры, выйшла з друку аднатомнікі на рускай мове: «Белорусская советская литература» і «Белорусская доктробрская литература», падрукаваны рад манаграфій. Спраўды, вялікая праца выдзецца па навуковых выданнях твораў беларускіх пісьменнікаў, якіх ужо няма сярод нас. Пасля выдання твораў Кузьмы Чорнага, завяршэння трэцяга выдання Збораў твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа, на чарзе — падрыхтоўка да друку твораў Змітрака Бядулі, Міхася Лынькова, Івана Мележа.

Такое навукова апрацаванае выданне дае больш поўнае ўяўленне не толькі аб саміх творах, але і аб творчым працэсе, аб жыццёвым і творчым шляху пісьменніка.

Па навуковай працы я больш звязаны з Інстытутам мовазнаўства. У гэтым годзе канчаю рэдагаваць для другога дапоўненага выдання Руска-беларускі слоўнік. За дваццаць гадоў з часу першага выдання ў літаратуру — мастацкую, публіцыстычную, навуковую — увайшло шмат новых слоў. Аказалася патрэбным уключыць і некаторыя раней прапушчаныя. Для папаўнення слоўніка адабрана такіх слоў каля пятнаццаці тысяч.

Пачалася работа над падрыхтоўкай другога, дапоўненага выдання і Беларуска-рускага слоўніка.

Выданню руска-нацыянальных і нацыянальна-рускіх слоўнікаў надаецца цяпер важнае значэнне ў сувязі з неабходнасцю больш дасканалыя авалодання грамадзянамі нярускай нацыянальнасці рускай мовай як мовай міжнацыянальных сувязей нашых народаў, якая ў сілу гэтага з'яўляецца для іх другой роднай мовай.

Наогул у інстытуце ўжо выканана і праводзіцца далей вялікая работа па складанню і падрыхтоўцы да выдання слоўнікаў рознага прызначэння. Закончана праца над пяцітомным Тлумачальным слоўнікам

беларускай мовы. Першы том яго выйдзе з друку ўжо ў гэтым годзе. Здадзены ў друк першыя два выпускі этымалагічнага слоўніка. Распачата разлічаная на доўгі час праца над гістарычным слоўнікам беларускай мовы, першыя выпускі якога таксама падрыхтаваны да друку. У сувязі з надыходзячым стагоддзем з дня нараджэння Якуба Коласа выдзецца праца над складаннем чатырохтомнага слоўніка мовы народнага паэта. (Такая ж праца выдзецца ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце над складаннем слоўніка мовы Янкі Купалы). Работнікі сектара дыялекталогіі інстытута прымаюць актыўны ўдзел у працы над Агульнаславянскім лінгвістычным атласам, а таксама працуюць над складаннем дыялектнага слоўніка паўночна-заходняй часткі Беларусі.

Шмат увагі аддаюць мовазнаўцы такому складанаму і важнаму пытанню, як нармалізацыя беларускай літаратурнай мовы, у якой яшчэ далёка не ўсё ўсталявалася. Ды нельга чакаць, што калі-небудзь канчаткова ўсталяецца, паколькі мова — гэта жывы працэс і ў ёй настаянна адбываюцца тыя ці іншыя змены, што выходзяць за рамкі ўстаноўленых норм. Аднак неразумна было б цалкам аддавацца на волю стыхіі, якая прывяла б да таго, што людзям цяжка было б разумець адзін аднаго. Ад пісьмовага слова, асабліва ў дзелавой, навуковай, юрыдычнай літаратуры, патрабуецца дакладнасць знісу напісанага. У сілу гэтага ўзнікае неабходнасць настаўніцкай моўнай стыхіі пэўнай нарматыўнай рамы, асабліва ў галіне тэрміналогіі, дзе патрабуецца адзначнасць паняццяў. Не менш важнай з'яўляецца выпрацоўка граматычных і арфаграфічных норм, над удасканаленнем якіх думаюць мовазнаўцы. У гэтым плане ў сектары сучаснай беларускай мовы выдзецца і хутка будзе закончана праца над нарматыўнай граматыкай беларускай мовы.

— Гэта ўсё надзвычай цікава, Кандрат Кандратавіч, і, бесспрэчна, усё нашы чытачы успрымуць гэтыя звесткі з вялікім задавальненнем. А пэўна ж, на працоўны настрой вучоных, на вынікі і якасць іх працы таксама ўплывае асабліва гэта гістарычнага моманту, што перажывае савецкі народ — 60-гадовы юбілей Вялікага Кастрычніка, прыняцце новай Канстытуцыі?

— Вучоным нашых інстытутаў, як і ўсё савецкім людзям, усведамляюць важнасць моманту і сваю адказнасць за даручаную справу перад партыяй і народам. Самааддана працуючы, яны клапаціцца аб тым, каб усенароднае свята Вялікага Кастрычніка сустраць пльбнімі вынікамі свае навукова-даследчай працы.

— Кандрат Кандратавіч, расказаўце, калі ласка, пра пачатак вашай літаратурнай дзейнасці. Як нарадзіліся вашы байкі, сатырычныя вершы, фельетоны? Цікава яшчэ, якое ў вас было мола літаратурных знаёмстваў у пачатку 20-х гадоў, калі пачыналі пісаць?

— Пра пачатак свае літаратурнай працы мне ўжо прыходзілася гаварыць. Пачалася яна ў 1921 годзе, калі я служыў яшчэ ў Чырвонай Арміі. Пасля таго ў рэдакцыю газеты свае фельетоны і сатырычныя вершы, я не марыў аб літаратурнай славе, не спадзяваўся стаць калі-небудзь вядомым пісьменнікам. Мяне цалкам задавальняла тое, што людзі працягваюць напісанае мною і, можа, звернуць увагу на тыя з'явы, з якімі цяжка змагацца ў жыцці. А пісаў я пра тое, што мне здавалася несправядлівым, несумленным, недарэчным і адсталым у святле новых, рэвалюцыйных ідэй і задач на перабудове жыцця на новы лад. Пісаў я сатырычныя вершы пра канкрэтныя факты і тым часам прыходзіў да пераканання, што для мяне больш прыдалася б байка, якая дае магчымасць большага абагульнення, а пададзенае ў жывых вобразах алегарычнае апавяданне ўжо само па сабе з'яўляецца мастацкім творам.

А ўзоры гэтага жанру былі мне вядомы. Спачатку гэта былі байкі Крылова і іншых рус-

кіх саткапістаў, пасля Лафатэна, Эзопа. Для стварэння новых блачных сюжэтаў прыйшлося шукаць аналогіі ў навакольным жыцці і роднай прыродзе.

Знаёмства з пісьменнікамі ў мяне спачатку было толькі кніжнае. Кола маіх «знаёмых» на той час было нешырокае, але павяжае. Гэта былі ў асноўным класікі вялікай рускай літаратуры, з творамі якіх мне давялося пазнаёміцца яшчэ ў школе, і найбольш вядомыя савецкія пісьменнікі і паэты таго часу (пачатку дваццятых гадоў). Бадай-што, першым жывым пісьменнікам, з якім мне давялося пазнаёміцца, быў Змітрок Бядуля. Сустраўся я з ім у рэдакцыі газеты «Савецкая Беларусь», куды прыйшоў аднойчы (ужо не помню, які) свой верш. Прачытаўшы яго, Бядуля з уласцавай яму экспансіўнасцю ўсклікнуў: «Далібог жа, гэта другі Мацей Бурачок!» З некаторымі творамі Францішка Багушэвіча я ўжо быў знаёмы, і такое завышанае параўнанне крыху мяне збытае, але выйшаў я з рэдакцыі з добрым настроём.

— А вашы праявілі і драматургічныя творы? Якія факты і жыццёвыя матэрыялы ляглі ў іх аснову? Спачатку пра раман «Мядзведзічы»... Як судзіцца ў ім рэальнасць і мастацкі вымысел?

— Раман «Мядзведзічы» найбольш аўтабіяграфічны з усіх маіх твораў. Напісаны ён на аснове перажытага мною асабіста і добра вядомага мне жыцця дакаласнай вёскі з яе клопатамі і супярэчнасцямі, гарацямі спрэчкамі аб будучым жыцці-быцці.

Пра татыпамі многіх персанажаў рамана з'яўляюцца мае аднавяскоўцы, якіх я ведаў у жыцці з усімі асаблівасцямі іх характараў, звычак і поглядаў. Апісанне мясцовасці таксама адпавядае наваколлю вёскі Нізюк. Падзеі не спісаны з натуры, але для іх апісання таксама паслужылі канкрэтныя факты і сітуацыі.

Пры напісанні іншых твораў я не меў магчымасці, ды, бадай-што, і патрэбы, карыстацца ў такой меры фактычным матэрыялам. Некаторыя творы пачыналіся з задумы, а сюжэтная і вобразная канкрэтнасць вырысоўвалася паступова ў працэсе творчасці, г. зн. у працэсе трансфармацыі і аба-

гульнення зноў жа бачанага і перажытага, але не зафіксаванага ў памяці, а цяпер усплыўшага нібы з глыбіні падсвядомасці.

Для прыкладу я магу назваць камедыю «Хто смеяцца апошнім». Не помню, каб я ў жыцці сустракаў рэальных асоб, якія паслужылі прата тыпамі персанажаў гэтай п'есы. Дзея адбываецца ў інстытуце геалогіі, але ні ў якім такім інстытуце я ні разу не быў і ні з кім з геологаў і тым больш з палеантолагаў не размаўляў. Імпульсам для пачатку працы над п'есай паслужыў жарт Эдуарда Самуіленка, што нібыта адзін вучоны палічыў за выкапень звычайную костку, якую прынес у калідор навуковай установы сабака.

Прыведзеныя прыклады, вядома, не могуць сведчыць аб якой-небудзь заканамернасці, уласцавай кожнаму пісьменніку, але для сябе я раблю вывад, што зыходным момантам для працы над мастацкім творам можа паслужыць як канкрэтны факт, так і ідэя, калі яны трапляць на падрыхтаваную глебу.

— Кандрат Кандратавіч, ці не магло б вы спыніцца больш падрабязна на тым, як была задумана і як стваралася ваша фантастычная камедыя «Брама неўміручасці»?

— Што да камедыі «Брама неўміручасці», дык яна нарадзілася з роздуму аб жыцці і смерці, аб праблеме прадаўжэння чалавечага веку на доўгія гады — аж да неўміручасці. Пра гэта пісалі (ды і цяпер пішуць) у друку. Аб гэтым марыў, верыў у такую магчымасць і не раз гаварыў пра гэта адзін выдатны вучоны, мой добры знаёмы. Слухаючы яго і чытаючы ўсялякія прагнозы, дагадкі і меркаванні, я думаў: дапусцім — неўміручасць, а што далей?.. Думаў, але не абіраўся яшчэ пісаць п'есу. Калі, дапусціўшы ўмоўную неўміручасць, я паспрабаваў уявіць сабе канкрэтную сітуацыю, перада мной паўстаў рад біялагічных, эканамічных, дэмаграфічных, сацыяльных і этычна-маральных праблем, вырашэнне якіх здавалася немагчымым.

Уявілася калізія, пры якой павінен быў вырашацца лёс усяго чалавечтва і кожнага чалавека паасобку. Тут я задумаўся: а ці не выклікаў я духа, з якім не змагу справіцца? Але спакуса паказаць людзям

ЦЯПЛО БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

КАСТУСЬ КІРЭНКА — наш вядомы, самабытны паэт — звярнуўся да прозы. Такі пераход з адной вобразнай стыхіі ў другую, праўда, для аўтара не новы: чытачы ведаюць яго зборнік апавяданняў «Ручніны шукаюць ракі», што выйшаў у 1967 годзе, дзеці — апавесць «Сум і радасць дзеда Рэпкі» і «Алесеву кліжку».

Аднак на гэты раз сустрача з Кірэнкам-празікам асабліва холь бы тым, што ў новай кнізе ён усё-такі застаецца найперш паэтам, які ўмее бачыць прыгожае ў жыцці, захапляцца ім і гэтак захапленне перадаваць іншым. «Вандрунае шчасце» — шырае прызнанне ў любові да Радзімы, Бацькаўшчыны, любові, якая прайшла шматлікія выпрабаванні і сагравае сэрца сталага чалавека.

І хоць сам К. Кірэнка прызнаецца: «Гэтую кнігу я назваў рыбацкай паэмай, а паэму — светлым імем «Вандрунае шчасце». Бо ў ёй і папраўдзе — сказ пра сходжання і нясходжання рыбацкай дарогі, пра рыбацкія вандрункі і рыбацкія прыгоды», хочацца набрацца смеласці і заярачыць аўтару: не толькі «любаць да наскіх

азёраў і рэк, да налёў і пушчаў, да сіняга і хмарнага неба над імі, да рос і дажджынак на іх, да гукаў і галасоў роднай аямлі, да бясконцай яе красы» бачыцца ў «Вандруным шчасці». Уся гэтая «рыбацкая паэма», ад першай да апошняй старонкі, ад лірыка-ўсхваляванага аўтарскага маналогу да публіцыстычна-засяроджанага роздуму аб лёсе прыроды ў эпоху навукова-тэхнічнай рэвалюцыі — перш наперш свярджэнне чалавека ў чалавеку, свярджэнне тых маральна-этычных каштоўнасцей, якія, на жаль, некаторымі ў паўсядзённым будні ў забываюцца, але з'яўляюцца вельмі важнымі для фарміравання характарау грамадзяніна дваццатага стагоддзя.

К. Кірэнка, вядома, шмат піша і пра рыбацкі (натое і — «рыбацкая паэма»), і тут можна толькі пазаздросціць аўтарскай дасведчанасці. Але для яго той чалавек сапраўды рыбацкі, у якога «ханае часу і пагаварыць з табой, ды і падзяліцца ёсць чым» — бо чым больш чалавек прайшоў, пабачыў, тым больш у яго назапасілася розных уражанняў і навикаў і

тым больш цягне яго да гутаркі з іншым чалавекам».

Гаворачы зноў жа словамі самога аўтара, пасля працягання амаль кожнай старонкі называючы пэўніца «пачуццём шчасця ад спаткання з цікавымі людзьмі, ад пачутыя і пачынаюцца...» Гэта і простыя сяляне дзядзька Якуб і цётка Адарка, якіх аўтар некалі спаткаў на раце Бярозе, і добры, шыры хлопец «Юзік-Гузлік», што марыў аб мараходцы... Аднак найбольш хваляюць тыя старонкі, дзе расказваецца пра вядомых нашых пісьменнікаў, якія былі яшчэ заўзятымі рыбакамі...

Наконт гэтага ў «Вандруным шчасці» таксама ёсць аповорк: «Калі я пачынаў пісаць гэтую кнігу, то перада мною паўставала пытанне: ці нагодзіцца многія мае сябры, з якімі я неаднойчы бываў на родных азёрах і рэках, каб прыгавдаў у кнізе іх імёны і прозвішчы? Нават вырашыў пісаць з гэтай прычыны спецыяльныя пісьмы. Ды не заўсёды пісьмы траплялі да адрасатаў своечасова...»

Паміралі людзі, ды памяць

аб іх заставалася... І сёння, праз колькі гадоў ужо, у кнізе К. Кірэнка ажывае вобраз крытыка Уладзіміра Агіевіча: «Любёны ў свой край паляшук, выдатны знаўца чароўных з'яў бяскоцца разнастайнага жыцця зямлі, Агіевіч валодаў талентам перадаваць сваё захапленне любому чалавеку; і бачыцца саўтар чалавекалюбных п'ес, крынічай чысціні сумлення, патрабавалы да сябе працаўнік» Вячаслаў Палескі, у якім жыла «трапяткая, сарамлівая, можа, нават падзіячы паўная душа паэта-вандруніка...»

Мабыць, не толькі аўтару пазмы боязна бывае «хоць чым-небудзь парушыць свяшчэнную, музыку мудрай коласаўскай цішыні і коласаўскага роздуму, што луналі над свіслаккімі і балачанскімі берагамі», калі наведваеш тутэйшыя мясціны. І ў той жа час разам з К. Кірэнкам пачынаеш задумвацца: а ці заўсёды даручы чалавечай сціпласці, калі з-за звычайнай няёмкасці, пэўнай сарамяжлівасці з гадамі многае страчваецца? «З цягам часу, пасля смерці Якуба Коласа, я стаў сумнявацца: а ўсё ж ці добра

было, што ні разочку не пагаварыў пра Балачанку з дзядзькам Якубам, мажліва, яму было б прыемна даведацца, што і яшчэ адзін чалавек усёй душой налюбіў тое, чаму так радаваўся і чым узвышаўся ён сам праз усё жыццё. Не ведаю, хто з нас думаў больш правільна: ці той ранейшы вандрунік-рыбак намнога маладзейшы, ці сённяшні больш стаў, які пачаў многа ў чым сумнявацца... не ведаю... не ведаю...»

На старонках кнігі мы сустракаемся з людзьмі, цібта і добра вядомымі нам, аднак жа, аказваецца, і амаль незнаёмымі. Бо і Анатоль Вялюгін, і Заір Азгур, і Валерый Раеўскі, і Мікола Ткачоў яшчэ і заўзятая рыбацкі. А наколькі «...рака — яна, як наймудрая кніга, адкрываецца толькі таму, хто вельмі прагне яе зразумець, хто хоча і ўмее запомніць кожны яе заўтак...», у кнізе працягваецца далейшае пазнанне прыроды і чалавека, прыадкрываецца раней невядомае табе, і гэтак успрыманне і разуменне рэчаіснасці ідзе то праз услаўны самога аўтара, то непасрэдна праз выяўленне чалавечай і грамадзянскай пазіцыі людзей, з якімі меў магчымасць сустракацца пісьменнік.

Вось чаму ў «Вандруным шчасці» гуцьць не толькі ўсхваляваная песня роднаму краю, а і ўзнікаюцца падсэн-

К. Кірэнка. Вандрунае шчасце. Рыбацкая паэма. «Польмя», 1976, № 11.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Даўно пакінуў
Ангару...

Я выбіваў не раз кайлом
З халодных скал пароду
І адчуваў заўжды цяпло
Паміж снягоў і лёду.

Стаялі скалы ля мяне
Насуплена, сярдзіта,
І смешным мне здаваўся гнеў
Тых волатаў падбітых.

Даўно пакінуў Ангару,
Тайгу, цясніны, кручы,

Кайло не грэе маіх рук,
Рукзак плячо не мучыць.

Калі ж убачу я сяброў,
Няшчырых і надзьмутых,
Кіпіць нястрымна ў сэрцы кроў,
Смех разрывае пумы.

Гляджу, дзе дзелася кайло
І малаток са сталі?
Чаго ж вачамі, нібы шкло,
Вы над душою сталі?

І хочацца з халодных скал
Цяпла іскрынку выбіць,
І за дабро падняць бакал,
І без крыўляння выпіць.

Дзе сцежка горная
між скал?..

Пад вокнамі шуміць вярба,
Вятруча непакоіць,
І закрадаецца журба
У мой малы пакоік.

Да ўтульных сцен я не прывык,
Зноў крочу праз Саяны.
Шукаю зрокам дажджавік,
Рукзак напакаваны.

Дзе сцежка горная між скал,
Планшэт, ружжо і лыжы?
Грукоча воддалі абвал,
Вяршыня бліжай, бліжай.

І адклікаюцца сябры,
Услед ідуць за мною.
Да голых выступаў гары
Кранаюся рукою.

Ускраіна

Хочацца пачуць па грудях грукат
колаў,
Збегаць у маленства маё далёкае,
А тут праносяцца аўтамашыны
наўкола,
І новыя дамы усміхаюцца вокнамі.

Былая мая ўскраіна, старэнькая
і знаёмая,
Пад неба паверхамі высотнымі
палезла.
Старое балотца—ззяе блакітнымі
вадаёмамі,
Разлятаецца па ўзбярэжжы голас
дзятвы гарэзай.

Не засталася і следу ад
заімшэлага доміка,
Століка ля акенца, як шчыліна,
і гарышча,
Дзе прачытана сотні тамоў
і томікаў,
Якія праглынула ў вайну
папялішча.

Шчакочуць вятры сароку
белабокую,
І яна нястрымана стракоча.

Любая мая, ускраіна далёкая,
Памяць расставацца з табою
не хоча.

Стары замок

Бульдозер выгарнуў замок стары
з-пад друзу,
А разам з ім заіржавелую
пагнутую завалу,
Лам'е ўскінуў экскаватар
у вялізны кузаў
І самазвал за горад павалок
памалу.

Што ж пільнаваў, сцярог замок
вялізны?
Склады ці крамы ў час даўно
аджыты?
А можа, ім у стайні замыкаў
рамізнік
Каня і скурай фазтон пакрыты?

А можа, замыкаў, скрываў муку,
тканіны,
Калі ў чарзе стаялі, млелі людзі?
Як волава цяжкія успаміны
У сэрцы думкі і здагадкі будзяць.

На месцы папялішча і руін
квартала
Пасадзяць днямі каштаны, таполі.
На хлеб людзям калісьці грошай
не хапала,
І на замкі пудовыя была
замкнута доля.

Мікола МЯТЛІЦКІ

УПЭУНЕНАСЦЬ МАЛАДОСЦІ

Звычайна пішуць прадмоўку «У добры час» да вершаў, з якімі аўтар упершыню выступае ў друку. Мікола Мятліцкі — імя знаёмае: тыя, хто цікавіцца маладой паэзіяй, ужо заўважылі ягоны дэбют. Калі ў студзеньскай кніжцы «Польмя» была змешчана невялікая падборка вершаў Мятліцкага, у рэдакцыю званілі, пыталіся: хто ён і адкуль?..
Хлопец з хойніцкай вёскі, выпускнік універсітэта, Мікола Мятліцкі пачаў працаваць у паэзіі з імпрэтам маладосці. Толькі што здадзены яго вершы ў дзесяты нумар часопіса, а ён прынёс новую нітку. Спяшаецца? Не. Проста не можа ўтаймаваць пачуцця, узятаяга патрэбамі і трывогамі часу.
Менавіта так успрыняў гэтыя вершы я. Думаю, няхай чытач, не чакаючы доўга, назнаёміцца з імі ў газеце — усё ж прыемна глядзець на маладую хаду, якая ў добры час набіраецца ў пэўненасці.
Анатоль ВЯЛЮГІН.

Адкрыўся ў тлуме росны свет,
Якім не даражыў раней ты:
На Камароўку жвавы дзед
Прывёз, як сонейкі, ранеты.

Пунсова свецяцца здаля
І вабяць смакатай крамянай.
Глядзіш і верыш: ёсць зямля—
Планета восені барвянай.

Збірайся ды імчы туды,
Дзе за мурамі, недалёка,
Аблакаціліся сады
З цяжкаю стомай на платы,
А на буслоўцы
Белы клекат.

Поле

Твой кожны колас пахне
старажытна,
А я кажу і сэрцу не маю:
Зямля такое ўскаласіла жыта
За ўсе свае патравы ўпершыню.

Яшчэ не ўсё заворана, забыта,
Хоць я даўно не знаюся з бядой.

Ты колькі, поле, мроіла пра жыта,
Ды марна зарастала лебядой.

Я да цябе прыйшоў тваім аратым
І ім хачу да схілу год пражыць.
Мне не забыць: мой дзед-сявец
салдатам
Пад дзёрнам недзе страчана
ляжыць.

Тут вочы развіталіся з блакітам,
Каб васількі глядзелі ўслед
вачмі...

Калі сыду—высокім, поле, жытам
Пад небам зорнай вечнасці шумі.

Іранскі дзённік

Піменю ПАНЧАНКУ

Іран
чытае свой Каран.
Іран—журба і боль паэта.
І тут, далёка, за паўсвета,
Яму Радзіма—не спадман.
Прыйшла бярозаю здаля,
І наглядзецца немагчыма:
Мяжой канчаецца зямля,
Ды не канчаецца Радзіма.
Бяроза прагне паказаць
Край магілёўскі, зруйнаваны.
І на душы скразное раны

Паэту не перавязць.
Суровай памяці экран!
І тут, далёка, за паўсвета,
Радзіма гутарыць з паэтам.
Іран—
чытае свой Каран.

Смерць жураўля

Сэрца болем заходзіцца нема
Перад нечаю злою віной.
Нібы раптам з крынічнага неба,
Склаўшы крылы, упала яно.
І курлычуць у веснім блакіце
Над параненым ім жураўлі.
Апусціце ружжо, апусціце!
Не страляйце ў сябе на зямлі.

Вілія

Твая рака—мая рака.
Мільгае чаіцы крыло.
Чаму ў вачах палешука
Зялёнай Віліі святло?
Маўчыць гуллівая рака,
Нам падуладная дваім.
Твая рука... мая рука—
На стромым беразе стаім.

Адкуль яна, рака, цячэ?
Ды не з-пад каменя ў гаях—
З тваіх усмешлівых вачэй
Пачата Вілія мая.

Пачата кропелькай святла,
Пачата ў сэрцы і крыві.
І я хачу, каб век цякла
Ракою першае любві.

Роздум уначы

...А цішыня навокал, цішыня!
На белых сценах ад лістоты цені.
У зорах недасяжных вышыня—
Па-над Зямлёй іх зябкае
пламенне,

Па-над Зямлёй іх вечны супакой,
Па-над Зямлёй, што столькі
ваявала.
Нібы вякі гармоніі такой
Між зорамі і ёю не бывала.
Паснула ўсё—прадмесці і палі,
Як аджыло на свеце гэтым белым.
Суровая гісторыя Зямлі
Мне чуецца ў маўчанні
скурганельм.

Бы з той планеты я пайшоў даўно,
Дзе жыта палавее на выгодзе.
Здалося, бачу: паўз маё акно,
Як цені продкаў, сунуцца
стагоддзі.
Пачварныя, маўклівыя, яны
Брыдуць самотна ў смутным
безгалосці.

На кожным ранаў не адной вайны,
Нібы на целе воя, засталася.
Якім ты, век мой, ступіш за парог
Быцця зямнога?—ўсё яшчэ
загадка.
Адно, каб ты, зыходзячы, збярог
Трывогу нашу — памяць для
нашчадкаў.
Каб між скразных крываваў ранаў
зла—

Усіх бойняў свету—праведна,
не цямяна
Нашчадкамі прыкмечана была
І Хірасімы жудасная рана.
У памяці, у сэрцах ёй шчымець
Ва ўсе зямныя часы незагойна.
Бо помніць трэба: ўсёй планеты
смерць
Хаваецца ў адной з наступных
войнаў.

Цяпер у спратах свету не
траціл,—
Ракеты, што начынены уранам,
Нейтронамі смяротна-хіжых сіл.
Каму такая спадчына сабраная?
...У зорах ноч!
Асмяглая зямля...
Ніводнага жывога адгалосся.
І цішыня... яна, нібы пасля
Усяго таго...
як страшна падалася.

У мяне ў руках ліст паперы, спісаны акуратным і прыгожым почыркам. Пад лістом подпіс: «Ваш Іван Мележ». Выдатны пісьменнік, аўтар «Палескай хронікі» піша свайму чытачу: «...я адчуваў патрэбу напісаць Вам і патрэба гэта не ціхла з часам...»

З якой нагоды напісаны гэтыя словы і хто той чытач, да якога так звяртаецца ў пісьме Іван Паўлавіч Мележ?

Ліст пісьменніка адрасаваны Васілю Паўлавічу Краўцоў, настаўніку Прылуцкай сярэдняй школы Мінскага раёна. Пра Васіля Паўлавіча мог бы сказаць шмат, наколькі ён — мой былы настаўнік і класны кіраўнік. Для мяне, маіх аднакласнікаў і для многіх пакаленняў прылуцкіх школьнікаў менавіта ён стаў у школе тым дарогім і бліскім чалавекам, пра якога з удзячнасцю і любоўю думаеш і праз многія гады пасля школы.

Як нешта радаснае згадваюцца ўрокі матэматыкі, якую выкладаў Васіль Паўлавіч. Гэтыя ўрокі былі святаям дапытлівага розуму, нечаканых разгадак, напружаных росшукаў лепшага рашэння. Наш любімы настаўнік валодаў цудоўным умельствам самай складанай матэматычнай наладжэнні выкладзі наўдзвычай проста і ясна, ён умеў захапіць няпростай сутнасцю свайго прадмета, уцягнуць у пошук, прымусіць самастойна думаць і настойліва прывіваў нам імкненне да

14. 4. 66 г.
Мінск

Дарагі Васіль Паўлавіч!

Усё ж мне хочацца сказаць, што мяне вельмі парадаваў і ўзрушыў Ваш ліст, які надрукавала «Літаратура і мастацтва». Парадаваў ён мяне і тым, што Вы вельмі добра пішаце пра мае раманы, мне, вядома, прыемна было пачуць, што нешта атрымалася вартае людзей; але разам з тым ліст Ваш усхваляваў мяне і вельмі глыбокім разуменнем таго, пра што хацелася мне сказаць у кнігах, «добрамі і вельмі, я лічу, правільнымі крытэрыямі ацэнак. Прасцей кажучы, я адчуў у Вас чытача, за якога можна і трэба радавацца, якім можна ганарыцца».

Я пішу Вам не адразу таму, што спачатку стрымлівала сумненне, ці добра хваліць чытача, які цябе хваліць, але я адчуваў патрэбу напісаць Вам і патрэба гэта не ціхла з часам; таму я і пішу, нарэшце. Таму і пачынаецца гэта пісьмо словамі «ўсё ж». Адным словам — дзякуй Вам вялікае! Гэта гэтае шчасце, скажу Вам шчыра — чытаць такія лісты, як Ваш у «ЛіМе».

Пасылаю Вам «Подых наваліны», які няхай будзе як рэчывы доказ таго, што я вельмі ўдзячны Вам і ганаруся Вашымі словамі.

Жадаю Вам шчасця!

Ваш Іван Мележ.

...Разам з Васілём Паўлавічам Краўцоўым у яго дома, у Прылуках, перачытваем гэты ліст. Хвалюем, узрушаныя добрым і светлым словам пісьменніка і натуральнай свайбасцю, з якой ён звяртаецца да свайго чытача — як да чалавека, які яму блізка і душэўна патрэбны.

— Гэты ліст прывіс мне вялікую радасць і стаў дарагой памяццю пра народнага пісьменніка, які і нажораная ім кніга.

Васіль Паўлавіч паказвае мне «Подых наваліны» з аўтаграфам:

«Васілю Паўлавічу Краўцоў, якога я, здаецца, ніколі не бачыў, але якому мне хочацца па-сяброўску паціснуць руку і сказаць ад сэрца: «вялікае дзякуй!»
Іван Мележ.
14.4.1966 г.»

— Спадзяваўся займець з аўтарскім надпісам і трэцюю частку «Палескай хронікі»... — гаворыць мой субяседнік. — Вестка аб раптоўнай смерці Івана Паўлавіча 9 жніўня мінулага года здалася мне неверагоднай. Яна прынесла мне і балючае адчуванне асабістай страты. Гэта быў пісьменнік, глыбінна звязаны з роднай зямлёй і сваім народам...

Яго творы напісаны так, быццам ён пісаў іменна для цябе, асабіста табе хацеў выказаць сваё запавяненне. Гэтыя давер, павага да чытача, пісьменніцкая ўдзячнасць за шчырае, уважлівае прачытанне крапавалі вывільліся і ў лісце пісьменніка да В. П. Краўцова. Думаецца, гэты ліст — красамоўны факт, праз які ў нечым вельмі важным, характэрным раскрыцця асоба народнага пісьменніка Беларусі Івана Паўлавіча Мележа.

В. БЕЧЫК.

«АДЧУЎ ПАТРЕБУ НАПІСАЦЬ ВАМ...»

ЛИСТ І. П. МЕЛЕЖА ЧЫТАЧУ

ўласных адкрыццяў. Ледзь не палова класа лічыла матэматыку сваім прызваннем.

У нашым настаўніку прыгожа спалучаліся рысы інтэлігента, знаўцы адной з самых «сучасных» і «модных» навук, з нейкай харошай сялянскацю, натуральнай прастотай. Строгі і добры, стрыманы і рашучы, наш класны кіраўнік даваў нам і важныя ўрокі разумення жыцця і людзей. Ні дробязнай апекі, ні дакучлівага маралізатарства не было ў яго адносінах з вучнямі. Між тым ён быў уважлівы да ўсіх, і кожны з нас адчуваў яго ўвагу і дабратворнае душэўна-чалавечае ўздзеянне.

Для нас, дарэчы, шмат значыла, што Васіль Паўлавіч, хоць і быў адданы свайму матэматыцы, з павагай ставіўся і да іншых школьных прадметаў. А да літаратуры — з асаблівай пашанай. Калі размова заходзіла аб мастацкіх творах, ён і тут даваў нам прыклад нешаблоннага падыходу. Яго заўвагі аб прачытаных кнігах былі трапінымі і цікавымі. У сваіх ацэнках і меркаваннях Васіль Паўлавіч выяўляў добрую чытацкую культуру і ўмельства вызначыць самае галоўнае і істотнае, што складала сутнасць твора. Пры гэтым ён звычайна абавіраўся на свой багаты жыццёвы вопыт.

Васіль Паўлавіч — з працоўнай сялянскай сям'і. З дзяцінства ён быў далучаны да спрадвечнай працы на зямлі і ўсіх клопатаў сялянскай гаспадаркі. У школьныя гады бачыў, як у яго вёсцы Ракаў, на Мазыршчыне, пачыналася калектывізацыя і ўтварыўся першы калгас. У трыццатныя гады вучыўся ў Мазырскім педтэхнікуме, пасля — на рабфаку ў Мінску. Перад самай вайною скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт. У час Вялікай Айчыннай вайны быў у партызанскім атрадзе. Пасля вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў у дваццаць сем гадоў стаў старшынёй калгаса імя ЦК КП(б)Б у Мінскім раёне. А праз нейкі час — на ўсё жыццё настаўнікам.

Асабліва цінны і любімы Васіль Паўлавіч рэалістычную прозу, што глыбока і праўдзіва паказвала жыццё народнае, працоўнае. Раманы Івана Мележа «Людзі на балоце» і «Подых наваліны» зрабілі на яго моцнае ўражанне. Акрамя ўсяго, яго вельмі ўсхвалявала тое, што падзеі ў гэтых творах адбываліся непадалёк ад яго родных мясцін. Шмат што ў ра-

манах здавалася быццам узятым з яго асабістых уражанняў і ўспамінаў: і ўтварэнне калгаса, і будаўніцтва грэблі, і многае іншае з вясковага жыцця-быцця.

Пра гэта Васіль Паўлавіч аднойчы шмат гаварыў мне, свайму былому выхаванцу. Гаварыў цікава і захоплена. Яго меркаванні і думкі здаліся мне свежымі, арыгінальнымі. Было гэта ў 1966 годзе, неўзабаве пасля выхаду рамана «Подых наваліны» асобным выданнем. Я тады працаваў у рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» і прапанаваў яму напісаць водгук на раман для друку.

Васіль Паўлавіч згадзіўся, і праз нейкі час рэдакцыя атрымала ад яго ліст з уражаннямі ад раманаў «Палескай хронікі». Гэта быў сціплы, але вельмі змястоўны чытацкі водгук. У ім чулася добрая аўтабіяграфічная нота і даваўся аналітычны разгляд новага рамана Івана Мележа.

«Не ведаю, ці існавала ў сапраўднасці вёска Курані, у якой адбываюцца падзеі раманаў І. Мележа «Людзі на балоце» і «Подых наваліны», хоць сам я з тых палескіх мясцін... — пісаў В. П. Краўцоў у сваёй нататцы. — Пра Курані я ніколі не чуў, але, прачытаўшы раманы Мележа, я, здаецца, ведаю пра іх болей, чым пра сваю родную вёску».

Працягваючы гэту думку, аўтар нататкі далей зазначаў: «Калі чытаеш які-небудзь мастацкі твор, заўсёды правяраеш уласным вопытам падзеі, якія адбываюцца ў ім: ці так гэта было? ці магло так быць? У рамане «Людзі на балоце» І. Мележ раскажаў нам пра палескую вёску дваццатых гадоў такую праўду, якая не толькі бяскожна глыбейшая і шырэйшая за наш уласны вопыт, але і пашырыла, паглыбіла нашы ўяўленні наогул пра жыццё вёскі ў той перыяд, пра арганізацыю калгасаў і пра чалавечы характары: Пісьменнік вельмі тонка і ўмела паказаў, як новае жыццё пранікае ў глухую палескую вёску, як складана перапляліся ў людскіх душах важныя для іх дробныя прыватнага жыцця з неадольнымі постанамі новага».

Раман «Подых наваліны» разглядаўся ў нататцы як арганічны працяг рамана «Людзі на балоце». В. Краўцоў выказаў пры гэтым свае адносіны да падзей і герояў, уважліва ўчытваўся ў перыпетыі рамана, не губляючы з-пад увагі агульную задуму пісьменніка.

Вось яна перад намі, дзіўная прыгажосці інкруставаная шкатулка памерам з нігу. За яе навагрудскі майстар — інкрустатар Аляксандр Паўлавіч Еўтух, пастаянна ўдзельнік рэспубліканскіх і абласных выставаў твораў самадзейнага народнага мастацтва, атрымаў дыплом першай ступені. Такіх дыпламаў у яго няма.

Яму наля шасцідзесяці. Хударлявы, рухавы, ён выглядае маладзейшым за свае гады. Расказвае Аляксандр Паўлавіч няспешна, падрабязна.

Перадалася яму любоў да творчасці ад бацькі — майстра-самавучні Паўла Антонавіча, янога ведалі не толькі ў вёсцы Заполле. Слава пра Еўтуха-бацьку грывела па ўсёй акрузе. З Навагрудка, Ліды і іншых навагрудскіх мясцін прыязджалі ў дом пад ліпамі заказчыні. Разьба па дрэву, ювелірныя вырабы з серабра і золата — усё выходзіла з-пад яго рук адточаным і прыгожым.

Жыве ў Навагрудку майстар

— Бацька мой быў майстрам на ўсе рукі, — успамінае Аляксандр Паўлавіч. — Ён заўсёды пад назвай мне, як трэба рабіць, каб было па-народнаму проста і ў той жа час трывала і прыгожа. Вядома, я і сам імкнуўся засвоіць усю азбуку майстэрства. Давалася гэта не лёгка. Але ж бацька настаўляў: «Любіць справу — гэта яшчэ не ўсё, патрэбны і упартасць, і пастаянны пошук. Без гэтага, сыноч, нельга».

Аляксандр Паўлавіч знайшоў сябе ў інкрустацыі. Тонкая і напружаная работа з дрэвам вымагае шмат часу. За тое калі бярыш у рукі шкатулку, або украінскую бандуру ці мініяцюры чыгарэтніцу, — шчыра захапляешся ўсёй гэтай самабытнай прыгажосцю.

У ножныя работы свая перадагісторыя. Вось, на-

прыклад, тая ж бандура. Адрозне пасля вайны даўжыню Аляксандру Паўлавічу працаваць у Саранскім майстрам цэха індыўідуальных заказаў. Тут і напатнаў ён Міналя Сакалоўскага, аматара спеваў і ігры на бандуры. Ды толькі інструмент у яго быў зношаны. Вось тады і прыйшла ў галаву ідэя зрабіць сябро на памяць падарунак.

Працаваў старанна, з захапленнем. І зрабіў — не адну, а тры. Лепшую падарыў Сакалоўскаму, дзве іншыя засталіся. Іх і цяпер захоўвае ён як дарагія рэліквіі.

Аляксандр Паўлавіч дастае інструмент з футарала, і на твары яго свеціцца непрытоеная радасць.

— Вось, падзівецся, — ён трымае бандуру, быццам жыўную трапяткую істоту. — Ведаецца, колькі мы варажлівы над ёй?

Роўна пяцьдзесят дзён. А колькі было падрыхтоўчай работы! Трэба было адшукаць нарыхтоўку з «музычным слыхам». А гэта справа не такая ўжо, як і перананаўся, простая. Спрабавалі арэх, сасну, клён, грушу. А спыніліся, ведаецца, на чым? — Вочы яго хітра прыжмурыліся. — На бярозе. Нашай прыгажуні-бярозе.

Ён данраўся да струн, і бандура ажыла. — Вось толькі шнада, іграць я не майстар, — усміхаецца Аляксандр Паўлавіч. — Хіба ўнукі, калі падрастуць, пацешаць старога.

Неўзабаве яму зноў давалася мець справу са струнным інструментам. На гэты раз — з гітарай.

...Позна закончыўся школьны выпускны бал. А песні і смех юнакоў доўга яшчэ гучалі на вуліцах горада. Толькі Ва-

лярыны стол. Каленцыя нарыхтоўка з розных парод дрэва: чорнага дуба, чырвонай волкі, клёна, бялюткія брускі ліпы. На процілеглай сцэне — паліцы з інструментамі.

— Вось гэта і ёсць мой «цэх», — усміхаецца майстар. — Тут па вечарах працую.

Аляксандр Паўлавіч доўга раскавае пра ўласціваці і магчымасці апрацоўкі ножнай пароды дрэва, пра свае планы. Падзяліўся некаторымі меркаваннямі аб заўрашнім дні самабытнага народнага мастацтва.

— Блссспрэчна, будуць адкрыты новыя прыёмы апрацоўкі драўніны. Але галоўнае ўсё ж — змест. Для нас важны не сам працэс работы, а яе вынік. Я — за прастату і лананічнасць.

У гэтым лёгка перананаца: вярта толькі паглядзець яго работы. Усё, што зроблена ім, — панароднаму проста і строга. І ў прастаце гэтай — індыўідуальны почырк майстра, яго думкі і лачуцы.

Я. АРЦЮШКЕВІЧ.

Куды ні звярталіся хлопцы, усюды ім адмаўлялі. Яны ўжо страцілі усцялюную надзею ажывіць інструмент. Вось тады і параіў ім нехта: — Ідзіце да Еўтуха.

Два вечары працаваў майстар: вельмі ўжо хацелася хлопцаў выручыць. Як належыць, зрабіў.

Майстэрня, дзе працуе Аляксандр Паўлавіч, побач з яго домам у старым памяшнанні, дзе калісьці, па вайне, тулілася яго сям'я. Рабочае месца гаспадары — ста-

ЗАПРАШЭННЕ ДА РОЗДУМУ

«Пишу вам адразу пасля заканчэння перадачы. Дазвольце шыра падзякаваць усім яе стваральнікам. Не толькі тым, што пішуць да вас, любячы яе і глядзячы з цікавасцю. Я не раз чула, як яе абмяркоўвалі дома з сябрамі, на рабоце і лават на аўтобусным прыпынку. Яшчэ раз дзякуй!» — такі ліст напісала Святлана Раманава з Барысава ў адрас Галоўнай рэдакцыі праграм для моладзі Беларускага тэлебачання. А такіх лістоў — шмат. Першым чытае іх Сяргей Вінаградзеў — рэдактар і вядучы праграмы «Давайце абмяркуем». Ады аўтары дзякуюць, іншыя — спрачаюцца. Есць пісьмы-споведзі, пісьмы-просьбы. Бывае, глядачы прыходзяць у рэдакцыю, каб сустрэцца з Вінаградзевым асабіста: параіцца, падзяліцца самымі набалелым...

«Давайце абмяркуем» — перадача публіцыстычная. Вацькі і дзеці, праблемы маладой сям'і, людзі і рэчы, цыкл «Не праходзьце міма» — вось некаторыя з яе тэм. І галоўнай мэтай заўсёды застаецца заклік да грамадзянскай актыўнасці, выхаванне пачуцця адказнасці за ўсё, што адбываецца вакол нас, запрашэнне падумаць аб маральна-этычных аспектах нашага штодзённага жыцця.

Цыкл гэтых перадач для моладзі С. Вінаградзеў вядзе з 1969 года. Спачатку ён

назваўся «Падлетак побач з табой», потым, па меры пашырэння і паглыблення праблематыкі, атрымаў назву «Давайце абмяркуем». Некалькі гадоў назад С. Вінаградзеў, застаючыся рэдактарам праграмы, паспрабаваў не выходзіць на экран, а ролю вядучага даручыў дыктару. Здавалася б, нічога не павінна змяніцца — якасць сцэнарыяў, у прыватнасці тэкстаў вядучага, заставалася той жа самай. І ўсё ж — нечага як бы не хапала.

Спраўды, Вінаградзеў заслужыў дзявер глядача. Ён вызджаў, і вызджае ў камандзіроўкі па ўсіх пісьмах, што патрабуюць дапамогі ці ўмяшання, шукае псіхалагічныя і грамадскія прычыны кожнага выпадку адступлення ад маральна-этычных норм, адказвае на пытанні глядачоў з добрым веданнем акалічнасцей той ці іншай справы, словам, выступае як асоба зацікаўленая і перакананая, якая цэментуе ўсе кампаненты перадачы.

І яшчэ адна прывабная рыса цыкла «Давайце абмяркуем» — з цягам часу яе стваральнікі не зашгампоўваюцца, а шукаюць усё новыя і новыя формы і прыёмы, што, натуральна, надтрымлівае пастаянную ўвагу глядача.

Цыкл задумваўся як чыста дакумен-

тальны. «Есць вельмі ўдалае параўнанне, — гаварыў Вінаградзеў у адной з першых сваіх перадач. — Немаўлёнак нагадвае чысты ліст паперы. Змест, якім ён напоўніцца, залежыць ад акаліччя. Чаму часам атрымліваецца так, што гэты змест аказваецца не такім, якім мы хацелі б, спадзяваліся яго бачыць? Чаму ўчора яшчэ самы звычайны, нармальны падлетак сёння ўзяты на ўлік у міліцыі, і не выключана верагоднасць, што заўтра ён зробіць злачынства?». І Вінаградзеў з апэратыўнай кінакамерай прыходзіць у дзіцячы пакой міліцыі, на танцпляцоўку, у інтэрнат, выносіць на суд глядача дыялогі з рознымі людзьмі.

...Людны квартал каля Галоўнага ўнівермага. Падлетак гадоў 11—12 з цыгарэтай у руцэ просіць прыкруць. У аднаго, другога, трэцяга... Дарослыя ахвотна і нават паспешліва лезуць у кішню па запалкі. Праз некалькі крокаў іх спыняе журналіст з сіхроннай кінакамерай, просіць растлумачыць матывы сваіх паводзін.

Аўтары ўсё часцей уводзяць у перадачы «ігрышны» сцэны. І тут шукаюцца формы і прыёмы, што адпавядаюць мэтам менавіта гэтай праграмы: інсценіроўка, напрыклад, парэсы, і акцёры выступаюць не толькі як прафесійныя вы-

канаўцы пэўных роляў, але як памочнікі, аднадумцы вядучага, які ўмешваецца ў дзеянне, пранімае акцёрам сыграць розныя варыянты аднаго і таго ж выпадку. Ён можа і спытаць выканаўцу ролі пра яго адносіны да падзей, да характару, які ён раскрывае. Ствараецца своеасаблівая атмасфера шырасці.

...Распалася маладая сям'я. Жонка пачула мужа і маленькага сына. Зрэдку яна прыходзіць наведваць дзіця, але патаемна, каб не «пакрыўдзіць» свайго другога мужа. Час ад часу спыняючы дзеянне, С. Вінаградзеў вядзе дыялог з акцёрамі, пра маральныя абавязкі людзей, у якіх нешчасліва склаўся сямейны лёс, пра адносіны да дзяцей як аднаго з галоўных крытэрыяў ацэнкі чалавека ў такіх выпадках.

Як часта героем фельетонаў, карыкатур (на жаль, справядлівых) робіцца тэлеглядч у халат і пантофлях, што машынальна «паглынае» разжаваную, шматразова здубіраваную інфармацыю. Перадача «Давайце абмяркуем», не дае магчымасці «глытаць»: яна прымушае думаць, хваліцца, рабіць высновы, прымаць рашэнні. Гэта тлумачыцца яе актуальнасцю, жыццёвасцю, непрыдуманасцю пытанняў, якія яна ўздымае пры данамозе дзейнасці і даходлівай мовы тэлевізійнай публіцыстыкі.

Святлана КЛІМҚОВІЧ.

Лістоў у рэдакцыю

А ШТО СКАЖУЦЬ КІНАРЭЖЫСЁРЫ?

РАЗМОВУ ПРАЦЯГВАЕ ЧЫТАЧ

Прачытаў у «ЛіМе» за 22 ліпеня артыкул «Ці не таму, што так — прасцей?» — пра «садружнасць акцёра і кінематографіста». На мой погляд, тэма, узятая ў ім, выходзіць далёка за межы інтэрэсаў кінематографістаў і тэатральных акцёраў. І справа не толькі ў тым, што кіно — мастацтва, якое мае найбольш глядачоў, але і таму, што ён (глядчы) з вялікім жаданнем чакае сустрэчы на экране са знаёмымі акцёрамі.

Прыемна чуць пра поспехі эстраднага мастацтва нашай рэспублікі. За межамі краіны сёння вядомы харэаграфічны ансамбль «Харошкі», народны артыст БССР Віктар Вуячыч, вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры» і «Верасы», чыё майстарства адкрыла для многіх мастацтва нашай рэспублікі. Гэтага, на жаль, нельга сказаць пра беларускае кіно, у якім няма яркіх акцёрскіх індывідуальнасцей. «Беларусь-фільм», маючы побач купалаўскі і рускі тэатры, тэатральны інстытут, народны тэатры палцаў культуры Белсаўпрофа, МТЗ, МАЗа і іншыя творчыя калектывы, не можа пахваліцца сваім Мікалайчуком — як на Украіне, Кікабідзе — як у Грузіі, Чакморавым — як у Кіргізіі, Баніенісам, Ківі, Будрайцісам, Адамайцісам, Артмане, Павулсам — як у прыбалтыйскіх рэспубліках і г. д. Многія з іх — акцёры (або былыя акцёры) мясцовых тэатраў. Нацыянальны кінематограф даў магчымасць мільёнам глядачоў пазнаёміцца з іх мастацтвам і палюбіць іх.

Я ўжо даўно задаю пытанне: чаму гэтага няма на мінскай кінастудыі? Чаму нашы кінематографісты «адштурхоўваюць» ад экрана нашых акцёраў? Можна, і праўда, як сказана ў вышэйзгаданым артыкуле, рэжысёрам прасцей узяць пра-

веранага акцёра з зададзеным амплуа (такі не падыдзе)? У такім выпадку (няхай даруюць мне рэжысёры за рэзкасць) яны не спраўдаюць сваёй прафесіі, адной з задач якой, на погляд глядача, з'яўляецца адкрыццё новых акцёрскіх талентаў.

Могуць запрэчыць, што канчатковая мэта — гэта ўсё-такі добры фільм. Згодзен. Але дзе яны, добрыя фільмы нашай кінастудыі? Ці доўга можна ехаць са старым багажом — «Канстанцін Заслонаў», «Альпійская балада», «Чырвоная пісчэ», «Гадзінік спыніўся апоўначы»? Дарэчы, апошняя кінастужка створана з удзелам мінскіх акцёраў Д. Арлова, Л. Ржэцкай, З. Браварскай і раней нікому не вядомай Рыты Гладуніка, якая выканала галоўную ролю і атрымала прыз за выкананне гэтай ролі на адным з першых усесаюзных кінааглядаў.

Здавалася б, шлях выбраны правільны — рабіць галоўную стаўку на «сваіх» акцёраў. Але нядоўга было так. Рыта Гладуніка пераехала ў Маскву, зрэдку здымаецца на «Масфільме», «Ленфільме», а магла б паспрыялі рэжысёры, стаць яркай зоркай беларускага кіно.

Або ўзяць, да прыкладу, Любоў Румянцаву. Глядач запомніў і палюбіў яе па «Альпійскай баладзе». Больш галоўных роляў ёй у Мінску не прапаноўвалі, а вось кінастудыі іншых рэспублік яе пасляхова здымаюць у адказных ролях. Тая ж сітуацыя назіраецца і сярод драматычных акцёраў: А. Дзянісава, В. Тарасова, М. Яроменку, В. Белавосціка, П. Кармуніна, Р. Янкоўскага мы сустракаем на экране не ў беларускіх фільмах. Толькі пасля гэтага мінскага рэжысёры пачынаюць даваць ім... эпизоды ў сваіх карцінах.

Неяк у рабочым клубе на творчай сустрэчы з кінарэжысёрам І. Шульманам нехта з глядачоў спытаў: «Чаму вы не здымаеце ў сваіх фільмах акцёраў нашай рэспублікі?» Адкаж, які зводзіўся да таго, што акцёраў Мінска, Віцебска, Гродна цяжка на час здымаць вызваліць ад спектакляў, нікога не задавалі і выклікаў у зале... смех. Спраўды, смешна!

Справа, думаецца, у іншым. Некаторыя рэжысёры спадзяюцца больш на зорак экрана, чым на свой талент. Міжволі думаеш, што шэрыя фільмы імі проста загадка плануюцца. А каб гэта не надта кідалася ў вочы — запрашаюць папулярных акцёраў: а раптам тыя выцягнуць фільм?

Магчыма, гэтае меркаванне спрэчнае. Але ж факт застаецца фактам: колькасць бляклых кінастужак на «Беларусь-фільме» не змяншаецца. І адна з прычын гэтага мне бачыцца вось у чым: нельга стварыць (за рэдкім выключэннем) цікавы мастацкі фільм пра жыццё рэспублікі без галоўнага ўдзелу ў іх акцёраў гэтай рэспублікі.

Таленавітыя акцёры ў Беларусі ёсць. І не толькі ў тэатрах. Спецыяльная камісія кінастудыі «Беларусь-фільм» гадоў пяць таму назад упершыню пасля вялікага творчага конкурсу, які праходзіў у гарадах і вёсках рэспублікі, набрала для акцёрскага факультэта ВГІКА дзевяць чалавек — хлопцаў і дзяўчат з Гомеля, Брэста, Слоніма, Мінска і Магілёўскай абласцей.

У мяне захавалася выразка з газеты «ЛіМ», дзе пад фатаграфіяй радасных «шчасліўчыкаў» было напісана: «І хто ведае, можа, вельмі хутка пра нас загавораць, нашы імёны з'явяцца ў тэатральных праграмах, у цітрах кінастужак, на старонках друку».

На жаль, пра іх ніхто нічога не ведае, яны не сталі «кінанадзеяй» рэспублікі.

Кінарэжысёры «Беларусь-фільма», за вамі слова!

Алег ПРОЦЬКА,
намеснік дырэктара
мінскага стадыёна
«Трантар».

КАГО ЗАПРАШАЕ РАСПАЎСЮДЖВАЛЬНІК БІЛЕТАЎ?

Каса і распаўсюджвальнікі білетаў Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра імя Ленінскага намсамола Беларусі даволі актыўна прапагандуюць спектаклі сярод школьнікаў. Усё часцей глядзельную залу на вечэрніх паказах самых розных п'ес заўважылі вучні. Нават на паказах тых п'ес, што адрасаваны мяня нажучы, дасведчанаму ў літаратуры і мастацтве чалавеку.

Напрыклад, ёсць у рускага пісьменніка Л. Андрэева драма «Дні нашага жыцця»: пра дарэвалюцыйнае рускае студэнцтва, пра напружаны пошук ісціны, пра пануты маладых. Асабліва ўзрушае сцэна «падзення» герані п'есы, калі яна вымушана «нахаць» за грошы, барацьба з багатым «гаспадаром жыцця», які купіла юную душу і ганьбіць яе. Артысты іграюць гэта ў Брэсце так, як і напісана, з захаваннем жыццёвага праўдападобства, якое... Яно здзіўляе і насцярожвае вучню семых і васьмых класаў сярэдняй школы. Чуюцца недарэчныя рэплікі. Хтосьці смеецца. Рэакцыя яўна паказвае, што зала разумее ўсё «па-свойму», што глядачам тагога ўзросту заўчасна прапаноўваць гэты твор. Тым больш, што напярэдні спектаклі кваліфікаваны педагогі ці прадстаўнікі тэатра не даў адпаведнага тлумачэння творчасці Л. Андрэева і, у прыватнасці, драмы «Дні нашага жыцця».

Наўрад ці трэба даводзіць, што такое азнаямленне дзяцей і падлеткаў з драматургіяй не прыносіць карысці і не спрыяе іх духоўнаму і ідэйна-эстэтычнаму выхаванню.

Трыогу выклікае невыпадковы харантар такіх спектакляў у Брэсце.

Цяпер многія глядачы ведаюць востра-сатырычны твор В. Шуншына «Энергічныя людзі». У зусім гратэснай форме пісьменнік здымае ўсё з людзей, што ў пагоні за выгодамі і шалёнымі грашмі трацяць чалавечае аблічча. Што адбываецца на сцэне? Персанажы п'юць да той мяжы, калі яны ўжо не падобныя на людзей, а больш нагадваюць «разумную жывёлу». П'яная душа прагне веселасці. Выдумляюцца розныя п'яныя пацехі. А ў зале зноў жа — тыя школьнікі семых і васьмых класаў. Яны сміяцца, бо ім... падабаецца тое, што так смачна выдумляюць падлітыя Арыстарх і яго нампанія. Так, яны сміяцца не з аб'екта сатыры, а таму, што ім весела!

Зусім не для таго пісаў В. Шуншын п'есу! Не для такой рэакцыі залы, відаць, ставілі ў Брэсце і спектакль па ёй!

Не таго глядача запрашае тэатр на некаторыя свае спектаклі. Не той уплыў аказвае ён на дзітва і на юнацтва ў такіх выпадках. Памылкі трэба выпраўляць. Нельга прадаваць білеты школьнікам-падлеткам на спектаклі нахталт «Дзён нашага жыцця» і «Энергічных людзей»!

К. ЛАЦЭВІЧ.

ПРЭМ'ЕРЫ. ПРЭМ'ЕРЫ...

Гастрольна афіша Гомельскага абласнога драматычнага тэатра сёлета выглядае вельмі разнастайнай: побач з гісторыка-рэвалюцыйнай драмай класічнага п'еса, лірычнай гісторыяй змяняецца сатырычным відовішчам. З поспехам іграюць артысты «Энергічных людзей» В. Шуншына (спектакль паставіў В. Кручоў у дэкарацыях мастака А. Завадскай). Ролі выконваюць заслужаныя артысты БССР М. Палю, А. Камінскі, акцёры Л. Гарбунова, М. Карабаская, Э. Цурбанов, А. Лаўрыновіч і іншыя.

На здымку — сцэна са спектакля. Фота У. ТКАЧЭНкі.

А ДКРЫЙЦЕ ЗАСЛОНУ:

іграе Здзіслаў Стома

ДА 70-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

СТОМАЎСКІЯ ХАРАКТАРЫ

Антракт у «Паўлінцы». Пранцысь Пустарэвіч і Антон Крыніцкі (заслужаны артыст БССР П. Кармунін) чытаюць «Вячорку».

Антон Іванавіч гутарыць з прафесарам Дабрыянам (заслужаны артыст БССР П. Дубашынскі) у «Браме неуміручасці».

Гаспадар лазні ў «Харантарых» В. Шукшына з заслужаным артыстам БССР У. Кудрэвічам (Іван).

У спектаклі «Канец — справа вянец» з народным артыстам БССР М. Яроменкам (Бертрам).

Ён плача «чужымі» слязмі і смеецца «чужым» смехам, гаворыць словы, напісаныя папярэдне драматургам, і маўчыць, як таго вымагае роля, што існуе сама па сабе, без яго... «Без яго»? Таму, што такі лёс акцёра: рабіць «чужое» — «сваім»?

Калі прыгадаваеш сцэнічныя вобразы, створаныя Стомам на купалаўскай сцэне, такое пытанне не ўзнікае. Бо ўражанне заўсёды такое, быццам ты чуў, бачыў, суперажываў яго слязам і яго радасцям, яго бядзе або яго прасвятленню, разам з ім славіў чалавечы характар або здаекаваўся з выкрытага тыпу. Здаецца, у яго рэпертуары не было і няма роляў, што пісаліся драматургам не для яго, што былі ці ёсць «чужыя» яму. Арганічнасць у паводзінах на сцэне — рыса, мабыць, найбольш характэрная і лепш за ўсё прыдетная — ў лексіконе крытыкі, калі яна піша або гаворыць пра гэтага выдатнага майстра.

Ён — праўдзівы. Ён — шчыры. Яго герой заўсёды натуральна жыве ў тых «прапанаваных умовах» (тэрміналогія Станіслаўскага), што з'яўляюцца, зрэшты, самым надзейным саюзнікам акцёра-мастака ў стварэнні тэатральнага аблічча таго або іншага персанажа. Класічнага або з п'есы нашага сучасніка.

Як і кожная выснова ў галіне такога рухомага і дыялектычнага мастацтва, якім мы ведаем мастацтва акцёра, натуральнасць, відаць, толькі ў агульных рысах можа характарызаваць творчую індывідуальнасць Здзіслава Стома. Ён — мастак, зольны больш шырока і больш глыбінна даследаваць натуру і адметнасць чалавечага тыпу, што трапіў у промні сцэнічнай рампы. У шэрагу імёнаў купалаўцаў яго імя пазначана побач з прозвішчамі акцёраў усенароднай славы. Яму даручаюць ролю Адольфа Быкоўскага ў купалаўскай «Паўлінцы» ў чаргу з Барысам Платонавым! Ён іграе Тулягу, прыняўшы эстафету ад незабыўнага Глеба Глебава, і спектакль «Хто смеецца апошнім» зіхаціць усімі колерамі той вясёлкі, што завецца мастацкай імправізацыяй, стварэннем натхненнем і майстэрствам вышэйшага класу. Для яго фарміруецца вобраз А. Макаёнка, і на сцэне нашага лепшага драматычнага тэатра спектаклі «Каб людзі не журыліся» і «Лявоніха на арбіце» ідуць у ансамблі выканаўцаў, дзе сапраўднай зоркай з'яе З. Стома. Дэбютуе ў драматургіі А. Петрашкевіч, і ў пераліку выканаўцаў галоўных роляў п'есы «Адкуль грэх!» — яго імя: Здзіслаў Стома. У летанісу асэнсавання беларускай сцэнай класікі ганаровае месца

займаюць сцэнічныя работы гэтага своеасаблівага інтэрпрэтатара — У. Шэкспір і В. Гюго, М. Горкі і А. Астроўскі, вобразы якіх, набываючы ўпершыню беларускае гучанне, персаніфіцыраваліся і ім, З. Стомам.

Наўрад ці трэба нагадваць сузор'е талентаў у такіх спектаклях, як «Рамэа і Джульета», «Тысяча франкаў узнагароды», «На дне», «Даходнае месца», «Вогненны мост», «Паўлінка», «Пінская шляхта»: гэта і сапраўды этапныя творы нашай тэатральнай культуры. І ў поспеху іх — творчыя намаганні З. Стома. Ён можа сёння выступаць у галоўнай ролі, а заўтра іграць эпізод, ды толькі вас узрушыць амаль філігранная распрацоўка кожнага яго выхаду на сцэну. Дастаткова спаліцца на прыклад яго работ у «Канстанціне Заслонаве» або ў драме «Я, бабуля, Іліко і Іларыён». То гэта псіхалагічна дакладны жыццёвы характар, то востры гратэск сатырычнага нападу, то жанравы эскіз да камедыйнага персанажа — дзівосная разнастайнасць прыёмаў і адценняў мастакоўскага раскрыцця чалавечых індывідуальнасцей. І заўсёды — у рэчышчы рэжысёрскай задумкі, ідэйна-творчай трактоўкі спектакля.

Ён — акцёр. Ён — грамадскі дзеяч.

Падзелу тут няма. Адно пераходзіць у другое, узбагачаючы і дадаючы штоосьці творчасці артыста.

Здзіслава Францавіча Стому добра ведаюць аматары сцэны, артысты народных тэатраў і гуртоў самадзейнасці. Запрасіце яго быць удаельнікам спектакля, пастаўленага калектывам заходскага Палаца культуры ў Мінску або недзе ў Ашмянах, — ён адгукнецца. І не будзе «замінаць» аматару, адыдзе на другі план, каб даць магчымасць праявіць талент рабочаму або калгасніку. А потым, калі надыйдзе яго «зорная хвіліна», пакажа, што такое сапраўды глыбокае пранікненне ў характар дзейнай асобы, што та-

кое майстэрства акцёра акадэмічнай беларускай сцэны. І тады не бывае скону шквалу апладысментуў у адрас гасця...

Ён і ў галіне рэжысуры даў многае нашай самадзейнай сцэне, бо ахвотна кансультуе і рэцэпіруе, паказвае і шукае разам з тымі, хто сёння ўдзень стаяў каля станка ў цэху або трымаў руль камбайна.

Камуніст, грамадскі дзеяч, добразычлівы калега, прынцыповы таварыш, Здзіслаў Стома не адзін дзесятак гадоў — купалавец. Яго ўзрушае памяць пра бліскучы поспех «Канстанціна Заслонава» і засмучае пасрэдны спектакль, калі яго даводзіцца «прытрымліваць» мастацкаму савету тэатра імя Янкі Купалы; ён спяшаецца пасля спектакля да падшэфных на прыгранічнай заставе і ў заводскім клубе; яму карціць падзяліцца сваімі радасцямі і трыгогамі, калі яго запрашаюць у рэспубліканскія саветы і таварыствы, дзе абмяркоўваецца стан і магчымасці ідэйна-эстэтычнага выхавання моладзі сродкамі тэатра. Ён — дзейная натура.

Такім яго ведае наша грамадскасць. Такім яго любіць глядач. Усіх узрушае — ад школьнікаў, што наведваюць ранішнікі ў купалаўцаў, да дасведчаных знаўцаў сцэнічнага мастацтва. Такім ён сустракае свой юбілей — 70 гадоў жыцця.

Урадавыя ўзнагароды, якімі адзначаны дасягненні Здзіслава Францавіча ў галіне развіцця савецкага тэатральнага мастацтва, — сведчанне шырокага грамадскага прызнання беларускага артыста.

Чытачы штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» таксама яго ведаюць такім. І звычайна яму творчых дасягненняў і творчага неспакою ў далейшых яго пошуках, якія заўсёды маюць чужоўнае завяршэнне — адкрыццё ў мастацтве жыццёвай праўды, мастацтва сацыялістычнага рэалізму.

З днём нараджэння Вас, Здзіслаў Францавіч Стома!

«А ці не будзе гэта подласцю?... З майго, зразумела, боку...» — Туляга ў «Хто смеецца апошнім?»

Стары Глушак («Людзі на баблоце» паводле рамана І. Мележа).

Фота У. КРУКА.

Сілану ГУСЕВУ
— 80

14 жніўня пісьменніку Сілану Гусеву спаўняецца 80 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў ВССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Сілан Нічыпаравіч!

Шчыра вішум Вас, старэйшага нашага таварыша і камуніста, з юбілеем—васьмідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

Ваш працоўны шлях пачаўся яшчэ да рэвалюцыі, ва ўмовах царызму. Працавалі батраком у пана, нейкі час на чыгунцы, затым у капіталіста на фабрыцы, служылі на Балтыйскім флоце.

У векапомныя Кастрычніцкія дні 1917 года з атрадам рэвалюцыйных матросаў Вы прынялі ўдзел у штурме Зімянга палаца. У гады грамадзянскай вайны воінам Чырвонай Арміі змагаліся з войскамі Краснова, Духоніна, а ў 1918 годзе — з рэшткамі Дзікай дывізіі, з белалаякамі і немцамі ў Беларусі.

Саветская народная ўлада дала Вам магчымасць вучыцца, закончыць Камуністычны інстытут журналістыкі імя С. М. Кірава. Пасля Вы працавалі на розных пасадах — рэдактарам радыёкамітэта, дырэктарам Дома творчасці пісьменнікаў, дырэктарам Беларускага аддзялення Літфонду СССР. Усюды Вы праяўлялі партыйную патрабавальнасць і прынцыповасць, чуйна ставіліся да людзей і іх патрэб.

Першае апавяданне Вы надрукавалі ў часопісе «Полымя рэвалюцыі» ў 1933 годзе. Пасля выдалі зборнік апавяданняў «За жыццё» і апавесць «Шлях юнака». Тэма рэвалюцыі, фарміраванне светапогляду новага саветскага чалавека, змаганне за сацыялістычны пачаткі жыцця, — вось тэмы Ваших твораў.

Прыемна адзначыць, што, нягледзячы на ўзрост, Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці, выконваеце партыйныя даручэнні.

Жадаем Вам, паважаны Сілан Нічыпаравіч, моцнага здароўя, творчага настрою, доўгіх гадоў жыцця.

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» дала гэтае вішаванне і жадае Сілану Нічыпаравічу здароўя, поспехаў, шчасця.

ГЭТА ПІСЬМО ў «ЛіМ» — водгук на артыкул У. Калачыка «Патрэбны чараўнікі», у якім, на мой погляд, ён узяў шмат цікавых пытанняў, пры вырашэнні якіх работа клубных устаноў навіна больш адпавядаць запатрабаваным сённяшняга дня. А гэты запатрабаванні растуць з кожным днём, і, зразумела, каб адказаць на іх справай, трэба ў першую чаргу мець паспраўднаму падрыхтаваныя кадры культасветработнікаў. Але мне здаецца, што культасветработнікам без дапамогі партыйных арганізацый, кіраўнікоў гаспадарак, выканкомаў Саветаў нялёгка справіцца са сваімі абавязкамі. Было і ў нашай практыцы такое: падрыхтоўваюць работнікі нашага Дома культуры якое-небудзь мерапрыемства, а нам яго вось зараз праводзіць няма калі, і адмахнёмся ад іх: «Правядзем пасля...» Такая абыхавацца часам глушыць добрую і патрэбную ініцыятыву.

Карацей кажучы, падышоў час кіруючым работнікам сяла ўсяляк падтрымліваць культасветнікаў і менавіта праз клубныя і бібліятэчныя ўстановы шырай праводзіць работу па камуністычнаму выхаванню. Гэта заўсёды дае добры плён. Спашлюся на практыку нашай работы.

Вось, напрыклад, якія — на наш погляд, цікавыя і карысныя мерапрыемствы — правялі мы ў нашым СДК толькі ў 1977 годзе: «Пытаецца Ленін — адказвае моладзь», «Па праці і гонар героям», «Калі старэйшыя ў адказе». Ужо назвы гавораць пра іх накіраванасць.

Пра тое, якую карысць яны прыносяць нам, пакажу толькі на адным прыкладзе. Пасля заканчэння 10-ці класаў да нас у калгас прыйшла Наташа Лемешава. Жыццярэдасная, таварыская дзяўчына хутка завявала павагу моладзі, неўзабаве яе выбіраюць сакратаром камсамольскай арганізацыі. Праз некаторы час на ініцыятыве Дома культуры праводзіцца вечар аб дынастыі жывёлаводаў Лемешавых. Там ішла гаворка і пра Наташу, і пра яе маці... Расце эканоміка калгаса, растуць яго людзі. І вось Наташа паступае ў Віцебскі ветэрынарны інстытут, атрымлівае дыплом заатэхніка. Праўленне калгаса даверыла ёй пасаду заатэхніка комплексу па вырошчванню племянных цялушак на ўзнаўленне. З гэтай работай Наташа паспяхова спраўляецца. Акрамя таго, яна

праводзіць вялікую грамадскую работу. Маладая камуністка засталася камсамольскім важным калгаса. Была дэпутатам Летчанскага сельскага Савета, а сёлета хлебарабы калгаса імя Кірава абралі яе дэпутатам Віцебскага раённага Савета. Наташа — актыўная ўдзельніца мастацкай самадзейнасці. Якая, цікавая біяграфія дзяўчыны прыцягвае работнікаў Дома культуры. І сёлета быў праведзены тэматычны вечар: «Бяры з камуністаў прыклад». Героём вечара была Наташа Лемешава...

самадзейнасці шырока вядома за межамі калгаса і нават раёна. Пры Доме культуры працуюць спартыўныя секцыі. Наш Дом культуры неаднаразова выходзіў пераможцам у сацыялістычным спарторніцтве клубных устаноў, а бібліятэка трымае першынство сярод бібліятэк вобласці.

Як ўжо гаварыў, гэтыя поспехі прыйшлі не самі па сабе. Па-першае, нам пашанцавала на ініцыятыўных работнікаў. Дырэктар СДК і мастацкі кіраўнік маюць сярэдняю спецыяльную адукацыю. Дырэк-

сумненна, пэўны ўклад культасветработнікаў.

Але калі паглядзець работу Дома культуры ў адпаведнасці з Палажэннем аб дзяржаўных клубных установах, дык ён яшчэ не ўсё робіць, як належыць. Дом культуры пакуль слаба ажыццяўляе арганізацыйна-метадычную работу сярод клубных устаноў сельскага Савета. І гэта не таму, што культработнікі не жадаюць выконваць свае функцыі. У іх ёсць нядрэнны сумесны комплексны план. Сёлета былі праведзены сумесныя мерапрыемствы, прысвечаныя Дню моладзі, Дню здароўя, Дню паэзіі. Падрыхтаваны і праведзены ва ўсіх клубах тэматычны вечар, прысвечаны жанчынам. Аднак жа, паўтару, сельскія клубы Савета працуюць значна горш, чым наш СДК. Адзін загадчык сельскага клуба не можа наладзіць работу так, як яна наладжана ў сельскім Доме культуры. Напрошваецца выснова: сельскія клубы трэба зрабіць філіяламі СДК, падначаліць іх юрыдычна яго дырэктару, даць яму права кантраляваць работу сельскіх клубаў, уключаючы штаты і фінансы. Вялікую карысць дае б стварэнне пры сельскім Саветце грамадскага савета, які б сістэматычна каардынаваў, накіроўваў работу ўсіх устаноў культуры, садзейнічаў бы комплекснаму планаванню клубных устаноў па ідэйнаму, маральнаму і працоўнаму выхаванню працоўных. У яго комплексны план павінны быць уключаны мерапрыемствы іншых грамадскіх арганізацый, каб яны працавалі, як кажуць музыканты, ва унісон. Гэта — прасіянавая і камсамольская арганізацыя, абарона-спартыўныя таварыствы, жансаветы і г. д. Калі намаганні іх аб'яднаць, то створыцца добры актыв, які зможа паспяхова выраіцаць усё кола пытанняў па камуністычнаму выхаванню працоўных.

У выхаванні чалавека будучага палітыка і адказнага роля работнікаў культуры — верных памочнікаў партыі ў ідэалагічнай рабоце. Каб палепшыць работу клубаў, трэба, каб выканкомы, партыйныя арганізацыі, кіраўнікі гаспадарак усяляк падтрымлівалі культработнікаў і бачылі ў іх сваіх верных, баявых саратнікаў.

М. БАРАНОЎСКІ, сакратар партыйнай арганізацыі калгаса імя Кірава, намеснік старшыні выканкома Летчанскага сельскага Савета Віцебскага раёна.

СЕЛЬСКИ ДОМ КУЛЬТУРЫ: ПРАКТИКА, ПОШУК

КУЛЬТАСВЕТНИК ПАТРАБУЕ КЛОПАТУ

Крыху здзівіла мяне прэтэнзія У. Калачыка да культасветработнікаў: што яны, маўляў, умеюць кіраваць толькі самадзейнасцю. Не ведаю, чым выкліканы гэты папрок, але нашай работнікі рэгулярна дапамагаюць нам праводзіць такія масавыя мерапрыемствы, як «Провады на пенсію», «Пасвячэнні ў прафесію», «Пасвячэнні ў ганаровыя калгаснікі», «Дзень работніка сельскай гаспадаркі», «Провады механізатараў у поле», «Провады ў Савецкую Армію» і г. д.

Гэтыя мерапрыемствы ў нас праводзяць нядрэнна таму, што яны рыхтуюцца ўсім актывам. Да вечара на тэму «Наша сяло ўчора, сёння, заўтра» актывісты сумесна рыхтавалі адпаведныя паведамленні і наглядныя дапаможнікі. Так калектывна рыхтуюцца многія масавыя мерапрыемствы. Клубныя справы становяцца сферай прыкладання здольнасцей, розуму і таленту ўсё больш шырокага кола людзей. Толькі ў мастацкай самадзейнасці нашага Дома культуры прымае ўдзел 134 чалавекі. У нас ёсць харавыя калектывы, у складзе якога — 45 чалавек. Ён з'яўляецца дыпламантам абласнога і рэспубліканскага аглядаў мастацкай самадзейнасці. Ёсць танцавальны калектыв, агітбрыгада, вакальна-інструментальны ансамбль. Усяго ў Доме культуры працуе 12 калектываў мастацкай самадзейнасці. Толькі за першае паўгоддзе імі дадзена 38 канцэртаў. Папулярнасць нашай

тар у СДК працуе вось ужо дзесяць гадоў, мастацкі кіраўнік — васьм, загадчык бібліятэкі — звыш дваццаці гадоў. Адсутнасць цяжучасці кадры культасветработнікаў у нашай гаспадарцы выклікана тым, што праўленне калгаса, партыйная арганізацыя праяўляюць клопату аб рабоце культасветустаноў і культработніках, лічачы ўстановы культуры трэцім цэхам гаспадаркі. Усе культработнікі забяспечаны кватэрамі з усімі камунальнымі выгодамі. У дапамогу штатным работнікам Дома культуры мы трымаем за кошт культурфонду калгаса кіраўнікоў хору, танцавальнага калектыву, вакальна-інструментальнага ансамбля, баяніста-акампаніятара, мастака. Дзякуючы добра пастаўленай рабоце да нас на клубны агецьчык ідуць і ідуць людзі, таму што ў клубе цікава, ён вабіць чалавека, дае спажыву розуму і сэрцу.

Думаю, што да месца тут будзе расказаць трохі і пра наш калгас. Цэнтральная сядзіба — гэта пасёлак гарадскога тыпу, у цэнтры якога знаходзіцца грамадскі комплекс: Дом культуры, бібліятэка, харчовы і прамтаварны магазіны, сталова, дзіцячы сад-яслі, праўленне калгаса. Гонар калгаса — жывёлагадоўчы комплекс. Ураджайнасць збожжавых за 1976 год складала 42 цэнтнеры з гектара; грашовы даход — 2 мільёны 700 тысяч рублёў. І ў гэтых поспехах калгаса ёсць, не-

П Р Ы З В А Н Н Е

Удумайцеся, як мудра і пазычна гучыць назва адной з самых высакародных прафесій на зямлі — хлебараб. Услухайцеся, як трывала ў гэтым слове спалены хлеб і работа.

Чалавек, пра якога я хачу расказаць, заўсёды добра памятае пра гэта. Сам ён нарадзіўся ў вёсцы, з маленства спазнаў, што такое нялёгка праца хлебараба, сам працаваў у калгасе. Але ведалі яго аднавіскоўцы і як выдатнага баяніста, без якога не абыходзілася ні адно свята, ні адзін канцэрт мастацкай самадзейнасці.

Гэта было даўно. А цяпер Васіль Шусцінаў нольні ўжо гадоў працуе дырэктарам Аб'ядвочанага сельскага Дома культуры Быхаўскага раёна.

Шмат у яго спраў, клопатаў. Штодзённа, штогадзінна. Але ніколі ён не забывае пра галоўнае. Адначасна чалавек працы, хлебараба — гэта стала традыцыяй Дома культуры. Вечары вішавання тут не падобны адзін на адзін. У адным выпадку выпускаюць светагунавую газету, у другім — даюць тэматычнае прадстаўленне агітбрыгады або канцэрт, у трэцім — дэманструюць фрагменты з кінафільмаў або фотамантанжы. Існуюць і іншыя формы ўслаўлення людзей працы. Напрыклад, урачыстасці з выкладу провадаў на пенсію, занясення імянаў герояў у Кнігу працоўнай славы, урачыстыя провады механізатараў на пасыўную і сусірэча гвардзейцаў палёў пасля заканчэння службы, Дні Вясны, Працы і Ураджая.

Адна з апошніх такіх урачыстасцей адбылася ў канцы мая, калі героямі дня сталі механізатары калгаса «XVIII партызёда». Яны дружна, у самым алтымавальных агратэхнічных тэрмінах правялі веснавую службу на плошчы каля дзюх тысяч гектараў. Не раз уздымаўся Сцяг працоўнай славы ў гонар перадавых механізатараў Ліснова, Салахава, Нідановіча, Алксюціна, Велахонава, Андросенкі, Ручніна, Лапчанкі і іншых. Гэта ў іх

гонар удзельнікі мастацкай самадзейнасці Аб'ядвочанага сельскага Дома культуры далі канцэрт.

Васіль Шусцінаў у гэты час значыцца ў адпачынку. Але хіба мог ён уседзець дома? Усе дні ён, вядома ж, быў у Доме культуры — рыхтаваў свой актыв да ўрачыстасці. Та ні ён заўсёды душой хварэе за агульную справу.

Пра сябе расказвае мала і неахвотна. Усё больш пра работу. У Доме культуры цяпер працуе 12 гуртоў мастацкай самадзейнасці: хор, два саставы духавога арнестра, эстрады арнестр, лялечны тэатр, агітбрыгада «Дняпро», музычны гурток, два танцавальныя калектывы.

Звычайна мы рыхтуем 5—6 канцэртных праграм у год, — гаворыць дырэктар. — З імі выступаем ва ўсіх клубах сельсавета, у Грудзінаўскім СДК, які спарторнічае з намі, у іншых клубах раёна.

Асаблівай папулярнасцю карыстаецца ў Аб'ядвочаным маладзёжным клубе «Шукальнікі», які працуе ўжо васьм гадоў. Штогод яго ўдзельнікі робяць паходы па месцах баявой і працоўнай славы, чытаюць ленцы, праводзяць гутаркі, выступаюць з канцэртамі, збіраюць матэрыялы пра герояў, пра лепшых людзей раёна. Усе матэрыялы потым афармляюцца, апрацоўваюцца і перадаюцца ў музей народнай славы, Клуб «Шукальнікі» — пастаянны ўдзельнік абласных і рэспубліканскіх аглядаў і не раз займаў прызавыя месцы. Фотаальбомы клубу неаднаразова экспанаваліся на ВДНГ ВССР, у розных музеях рэспублікі. У гэтым годзе рыхтуюцца паход, які будзе прысвечаны святкаванню 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. Ён пройдзе па месцах баявой і працоўнай славы Быхаўскага раёна.

Нядаўна ў жніцці В. Шусцінава адбылася значнальная падзея — аднавіскоўцы абра-

лі яго дэпутатам Аб'ядвочанага сельскага Савета.

— Я вельмі ўдзячны працоўным нашага калгаса за тое, што яны высока ацанілі маю працу, — гаворыць ён. — Значыцца, патрэбна ім наша работа, значыцца, змаглі мы іх зацікавіць...

У Шусцінава ўжо ёсць вопыт дэпутацкай дзейнасці. Ён член пастаяннай камісіі па ахове грамадскага парадку і сацыялістычнай уласнасці пры Аб'ядвочаным сельскім Саветце. А яшчэ ён начальнік апарнага пункта па ахове грамадскага парадку, што знаходзіцца пры сельскім Доме культуры.

Адзін з важных клопатаў В. Шусцінава, як дырэктара СДК і як дэпутата, — клопат аб падрастаючым пакаленні. З 225 удзельнікаў клубнай мастацкай самадзейнасці больш чым палова — школьнікі. Пастаянны гутаркі пра мастацтва, пра выдатных людзей, пра мужнасць і самаадданасць дапамагаюць ствараць дух узаемападтрымкі, дружбы ў дзіцячых калектывах. Актыв Дома культуры не палюхаюць «цяжкія» дзеці, таму што, трапіўшы ў калектыв, яны мяняюцца, як правіла, да лепшага. І прыемна, калі бацькі дзякуюць за ўсё добрае, што робіць у гэтым плане Дом культуры.

Аб'ядвочані сельскі Дом культуры, умела выкарыстоўваючы багатую палітру форм і сродкаў клубнай работы, актыўна рыхтуюцца да слаўнага юбілея — 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, аядае прапаганду праекта новай Канстытуцыі СССР.

Праведзены ўжо ляснінскія чытанні, вечары «Рэпартажы» брыгады калгаса. У бліжэйшых задумках арганізацыя — сумесна з шэфамі-будаўнікамі горада Магілёва — вечара «Саюз сярапа і молат». Непасрэдна да дня святкавання юбілея Кастрычніка рыхтуюцца вялікая канцэртная праграма, тэматычны клубны вечар.

Людзі ахвотна ідуць у Аб'ядвочані сельскі Дом культуры, бо ведаюць, што там абавязкова адбудзецца нешта важнае, неабходнае ім, цікавае.

А. САКАЛОУ.

ДЫРЫЖОРЫ

ШТО, ЗАІНТРЫГАВАУ? Не ламай галавы, дарагі чытач, над гэтым загалуўкам. Усё табе стане зразумела, калі прачытаеш вось гэтую вытрымку з абанемента, што дае права пры здачы пэўнай колькасці макулатуры атрымаць двухтомнік А. Дзюма «Граф Монтэ-Крыста»: «Таварышы! Помніце: 60 кілаграмаў макулатуры захоўваюць ад высечкі адно дрэва, якое вырастае на працягу 50—80 гадоў».

Ну, дык вось — наш дзевяностакватэрны дом, гарантую, змог бы выратаваць ад сякеры і пілы невялікі гай. Ды не выратуе... І не таму, што не хапае той макулатуры — у мяне самога набярэцца яе болей за сто кілаграмаў, — а таму што... Адным словам, я чую ўжо стогны паваленых дрэў. У тым ліку і маіх двух...

Вось тут мы і падышлі ўшчыльную да прадмета нашай гаворкі. Тры гады таму назад у 23 гарадах краіны, у тым ліку і ў Мінску, быў пакладзены пачатак экс-

наму забеспячэнню, Міністэрства цэлюлозна-папяровай прамысловасці СССР, Цэнтрсаюз і некаторыя іншыя арганізацыі. Яны і размяркоўваюць абанемента. А іх мала таму, што не хапае паперы на іх друкаванне. А не хапае паперы таму, што не хапае сыравіны, у прыватнасці, макулатуры для яе вырабу. А не хапае макулатуры таму, што не хапае кніг, якія стымулююць яе нарыхтоўку. А не хапае кніг таму, што... Стой. Здаецца, пайшло ўжо па другому кругу.

А ЦЯПЕР я паведамлю зусім нечаканую навіну. Таварышы, якія адказваюць за нарыхтоўку макулатуры, баяцца, што яе будзе нарыхтавана... замнога. Старшы таваразнаўца вышэйназванага аддзела Лілія Уладзіміраўна Чарткова, якая непасрэдна адказвае за эксперымент у Мінску, прызналася, што тысячы тон макулатуры няма куды дзець, бо прадпрыемствы па-

а раней дык кожны дзень приходзілі, — сказала яна і радасней дадала: — Цяпер я восемдзесят чацвёртая ў чарзе, а пачынала з шасцісот шэсцьдзесят чацвёртай.

Ці то ўбачыўшы незнаёмы твар (тут амаль усе ведаюць адзін аднаго па абліччы), ці то яшчэ па якой прычыне, а толькі праз некалькі хвілін я стаяў у акружэнні невялікага натоўпу.

— Вы не з Белкаапсаюза? — спытаў нехта.

— Не, я з газеты...

— О-о! З газеты! Карэспандэнт! А мы ж толькі сабраліся пісаць туды.

Усе гаварылі разам. Гнеўна, на павышаных тонах. Я слухаў скаргі, і паступова рабілася ясна, што эксперымент «Макулатура — кніга» мае шмат хібаў.

Па-першае, з самага пачатку не было дакладнай арганізацыі продажу абанементаў і прыёму макулатуры. Многія з тых, каму пашчасціла набыць абанемент, па сутнасці не мелі макулатуры (як мы ўжо казалі, за гэты дакумент дастаткова было здаць толькі 5 кілаграмаў паперы). З другога боку, людзі, якім абанемента не хапіла, маюць дзiesiąткі кілаграмаў макулатуры, якую ў іх не прымаюць. (У пунктах, уключаных у арбіту эксперыменту, без абанементаў паперу не бяруць).

Як звычайна бывае пры ажыятажу, нарадзілася мноства розных чутак, плёткаў, доммыслаў. Адзін бачыў, як нехта гандляваў абанементамі, другі — што тыя злэшчасныя абанемента выдаліся без чаргі, і г. д., і г. д.

АЛЕ АСАБЛІВА абурала вось што: сёння ў чарзе па абанемента ў тым пункце на вуліцы Сядых стаіць каля шасцісот чалавек. Па столькі ж у астатніх васьмі гарадскіх пунктах. Такім чынам, чатыры — пяць тысяч чалавек кожны тыдзень (а раней і кожны дзень) кідаюць усе справы і бягуць адзначацца, бо калі адзін раз прапусціш, цябе выключыць з чаргі (пра гэта папярэджвае аб'ява на пункце, што па вуліцы Беларускай). Але і гэта не ўсё. Людзі стаяць у чарзе па абанемента, якіх сёлета хутчэй за ўсё больш не будзе. Ва ўсякім выпадку, так мне паведамілі ў Белкаапсаюзе. Чаму ж ніхто не набярэцца тут смеласці аб'явіць адкрыта: «Людцы, не стойце дарма».

Вы спытаеце, дык што ж нарэшце рабіць з макулатурай, якой у многіх накіпілася нямаля? У тым жа Белкаапсаюзе на такое пытанне мне далі параду — не ганяцца за абанементам, а здаць яе проста за грошы (2 капейкі за кілаграм) у любым з трыццаці пунктаў, раскіданых па ўсяму гораду. Даваць парады вельмі лёгка. Значыць, чалавеку, які жыве, скажам, у Зялёным Лузе, трэба браць пяцідзесяцікілаграмовы пакунак старых газет і часопісаў і везці на аўтобусе некуды ў другі канец горада, бо свой пункт на вуліцы Сядых, як ужо газарылася, прымае макулатуру толькі пры наяўнасці ў цябе абанемента.

А чаму б, напрыклад, не арганізаваць прыёмку макулатуры проста ў жылых комплексах? Адрозна на аўтамашыны. Тут жа паставіць вагі. Тут жа — разлік. Няхай не па дзве капейкі за кілаграм — па капейцы. Тады не будуць выкідваць кілаграмы і кілаграмы паперы ў спецыялізаваныя машыны па збіранню смецця, тады не будуць гарэць папяровыя кастры ў дварах...

Давайце разам біць трывогу. Макулатура ж вельмі патрэбна прамысловасці. Яна, будзем памятаць, ратуе і нашы плясы. А гэта так важна!

М. ЗАМСКІ.

Граф Монтэ-Крыста, або два дрэвы ў адной кватэры

перыменту, які ўмоўна можна назваць: «Макулатура — кніга». Мэта яго — павялічыць патак сыравіны для папяровых фабрык.

Кніга ў нас сёння ў вялікай пашане, і насельніцтва горада адгукнулася на заклік нарыхтоўчых арганізацый. Як аказалася, на іх вялікую бяду...

АЛЕ УСЁ ПА ПАРАДКУ. Першыя два этапы эксперыменту (этап — год) здатчыкам макулатуры выдаваліся талоны. Чалавек, які накіпіў талонаў на пэўную колькасць кілаграмаў (дваццаць за аднатомнік), ішоў у кнігарню і за гэтыя талоны атрымліваў дэфіцэнтную кнігу. Сваёго роду прэмію (праўда, за кнігу ён плаціў па наміналу, за вылікам сумы, якая яму належала за здадзенаю макулатуру).

Здаецца, добра? Але што тут пачалося! У абарот эксперыменту былі пушчаны ўсяго тры-чатыры назвы кніг абсалютна рознай мастацкай каштоўнасці. Тым, каму ўдалося, скажам, ухаліць «Трох мушкетэраў», лічылі сябе шчасліўчыкамі, каму яны не дасталіся — абыдзенымі лёсам. У кнігарнях разыграліся сцэны — спрэчкі, сваркі.

Сёлета эксперымент удасканалілі. Каб не было крыўд, увялі сістэму абанементаў, дзе ўжо ўказана пэўная кніга. Ты здаеш 5 кілаграмаў макулатуры і атрымліваеш абанемент, скажам, на двухтомнік «Граф Монтэ-Крыста» А. Дзюма. Абанемент гэты — спеасаблівае гарантыя на атрыманне менавіта названай кнігі. За кожны том табе трэба здаць яшчэ 15 кілаграмаў макулатуры, за якія выдаюцца талоны пэўнага наміналу. Талоны наклеіваюцца на абанемент і з гэтым «дакументам» ты ідзеш у кнігарню (у Мінску пяць такіх спецыяльных магазінаў) і, як кажучы, атаварваешся.

Здаецца, добра? Але зноў — што тут пачалося! Няхай даруе мне чытач, што паўтараю сам сябе. Гэта невялікая бяда. Бяда, што паўтарылася сітуацыя, якую нармальнай ніяк не назавеш.

Пачнем з таго, што абанемента гэтыя (яны выдаваліся ў васьмі-дзесяці пунктах другаснай сыравіны) расхалілі за лічаныя дні. Усе наяўныя 88 тысяч, на кнігі дзiesiąці аўтараў. Жывую чаргу людзі займалі раным-рана і стаялі да паўдня, калі адкрываюцца пункты.

Тут узнікае адрозна некалькі пытанняў. Першае з іх: чаму на Мінск з больш чым мільённым насельніцтвам выдзелена ўсяго 88 тысяч абанементаў? З гэтым пытаннем мы звярнуліся ў Белкаапсаюз, які займаецца і нарыхтоўкай другаснай сыравіны ў рэспубліцы. Для нямесніка начальніка аддзела нарыхтоўкі і перапрацоўкі другаснай сыравіны В. Мацвеева пытанне не было нечаканым.

— Нас літаральна засыпалі скаргамі, — у роспачы сказаў ён, — а хіба мы вінаватыя? Колькі нам далі, столькі і распаўсюдзілі.

Як растлумачыў Віктар Сяргеевіч, ініцыятарамі эксперыменту з'яўляюцца саюзна камітат па матэрыяльна-тэхні-

яе перапрацоўцы (іх у рэспубліцы каля дзiesiąтка) не спраўляюцца з наяўнай нагрузкай.

«Дык вось у чым справа», — казалі мы самі сабе. І памыліліся. Ва ўсякім разе намеснік генеральнага дырэктара Беларускага рэспубліканскага аб'яднання папяровай прамысловасці Б. Нагорны адразу абрынуў громы і маланкі па адрасу Белкаапсаюза, які, маўляў, валіць усё з хворай галавы на здаровую. Аказваецца, нашы папяровыя фабрыкі і камбінаты (яны належача саюзнаму Міністэрству папярова-цэлюлознай прамысловасці) за год перапрацоўваюць звыш 120 тысяч тон макулатуры і толькі недзе 30 працэнтаў гэтай колькасці прыпадае на сыравіну, нарыхтаваную ў рэспубліцы. Вязучы яе ў Беларусь з Малдавіі, Украіны, Ленінграда, іншых гарадоў краіны. Але затое з нашай рэспублікі макулатура ідзе, напрыклад, у Майкоп, на мясцовы папяровы камбінат.

— Нам куды выгадней выкарыстоўваць мясцовую макулатуру, — гаворыць Барыс Мікалаевіч. — Але ж нашы нарыхтоўчыя арганізацыі не ведаюць дакладна, колькі яны могуць даць сыравіны. То не дададуць, то перададуць, як гэта здарылася нядаўна на Светлагорскім камбінате, куды Белкаапсаюз адправіў звышпланавыя паўтары тысячы тон макулатуры. Навалілі гару паперы і рабі з ёю што хочаш. А папера ёсць папера: маленькая іскра — і не ўратуеш.

А ТЫМ ЧАСАМ некалькі дзён назад ля ларка другаснай сыравіны, што на вуліцы Сядых, 32, стаяў вялікі натоўп. У цэнтры яго на скрыні ўзвышаўся мужчына і гучна выкрыкваў лічбы: «Дзевяце дзевяноста трэці!»... «Я», — адгукаўся нехта з натоўпу. «Дзевяце дзевяноста другі!»... «Я»... І так бясконца. Ішла праверка чаргі на абанемента.

— І часта даводзіцца приходзіць сюды адзначацца? — пацікавіўся я ў пажылой жанчыны, што стаяла побач з нейкай паперкай у руках.

— Дзякуй богу, цяпер кожны аўторак,

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

І УСЁ Ж ТАКІ ЯНО КРУЦІЦЦА

Ганчар круціць пагой круг, і твар яго ажыў, пасвятлеў. Прывычным рухам ён абмакнуў у вадку рукі, дакрануўся імі да шэрага камяка гліны, які ляжаў у цэнтры круга. Патрэбны быў толькі адзін няўлоўны рух пальцаў, каб гліняная кучка ператварылася ў прыгожую гладкасценную чашу. Яшчэ мінута, і яе край выраслі, прагнуліся, на драўляным крузе стаяў ужо амаль закончанага формы гаршчок. Толькі ўнутры яго нешта яшчэ разміналі, выладжвалі рухавыя, чуючы пальцы майстра.

А круг гэтак жа круціўся размеранакутка, і з кожным повым штуршком нагі твар ганчара ажыўляўся.

— Гавораць: стары, што малы, — расказваў ён потым, ужо калі зрэзаў дротам гатовы гаршчок і паставіў яго на лаву перада мной. — Так і я. Даўно пара выкінуць гэты круг. Ды вось шкада неяк...

Ён быццам адгадаў мае думкі. Калі сочыш за спрытнымі рухамі старога ганчара, міжволі напрашваецца параўнанне: гэта ж і ў самыя даўнія часы людзі людзі гаршкі на такім вострым крузе. Колькі ж гадоў ён служыць чалавеку? Напэўна, не адну тысячу — гліняныя чарпкі знаходзяць пры раскопках на месцах старажытных паселішчаў. І цяпер востры гэты круг усё круціцца. І сама сабой нараджаецца іншая думка: у чым прычына такога незвычайнага даўгалецця?

Адзін прыйшоў пазней, пасля размовы з дзядзькам Ахрэмам, патомным ганчаром з Быхаўшчыны. І адказаў ён не да адных майстроў-керамістаў. Мне здалася зусім простым тлумачэнне жывучасці і ганчарства і ўсяго старажытнага рамства: яно патрэбна не толькі таму, што дае чалавеку неабходныя прадметы ўжытку. Рамство неабходна без творчасці, асновай якой заўсёды было захапленне справай, блізкасная любоў і адданасць ёй. Хіба не таму рамствам займаюцца і гаспадарнікі, і мастацтвазнаўцы? Хаця, між іншым, у апошні час частасць пачалі займацца толькі мастацтвазнаўцы...

У гэтага віду дзейнасці людзей, які злучаны нарэзнымі і з мастацтвам, і з вытворчасцю, звяртае на сябе увагу і іншая асаблівасць. Ён не абмежаваны цвёрда ўстаноўленай колькасцю ні жанраў, ні галін гаспадаркі. Усе бытавыя, гаспадарчыя і клопаты маюць да яго адносіны. У гэтым, магчыма, таксама прычына жывучасці народных промыслаў і рамства. Але гэтым абумоўлена і адна з галоўных цяжкасцей, якія яны перажываюць зараз.

У СЯМІ НЯЕК

Пра народныя промыслы і рамствы мяркуюць сёння ў рэспубліцы па рабоце прадпрыемстваў Упраўлення мастацкай прамысловасці Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР. Ім, як вядома, ёсць чым ганарыцца. 25 фабрык, з колькасцю рабочых больш за 10 тысяч чалавек, выпускаюць прадукцыю на суму каля 80 мільёнаў рублёў. За мінулыя пяцігодку гэтая сума вырасла на 170 працэнтаў, што гаворыць пра вялікія магчымасці росту гэтай віду прамысловасці. На фабрыках мастацкіх промыслаў ствараюцца керамічныя вырабы, карункі, тканіны з роспісам і іншыя.

Аднак найбольшую долю ў структуры мастацкіх промыслаў складае так званая строчавышыўка, якая не патрабуе асаблівых затрат высокакваліфікаванай працы. Большасць такіх вырабаў не мае мастацкай каштоўнасці. Яны могуць быць выкананы на любым швейным прадпрыемстве. Так здарылася таму, што фабрыкі мастацкіх вырабаў паставілі ў аднолькавыя ўмовы са звычайнымі швейнымі прадпрыемствамі. Пры такім становішчы выкананне плана залежыць ад выпуску не ўнікальных мастацкіх вырабаў, а ёмістай па метражу бялізны з нязначнай-аздобай.

Пераход на выпуск масавай, няпрофільнай прадукцыі прадпрыемствамі народных промыслаў прывёў да абмежавання іх поля дзейнасці. Даводзіцца ад-

маўляцца ад вырабу бытавых рэчаў. Мастацкая прамысловасць адарвалася ад быту вёскі. Яна служыць у асноўным толькі жыхарам горада або сумежнаму рынку. Гэты перакос у развіцці народных промыслаў вельмі выразны. Ён выяўляецца не толькі ў адыходзе ад старых традыцый, але і ў стылізацыі вырабаў над работы майстроў мінулых стагоддзяў. Гэта праявілася перш за ўсё ў празмерным развіцці «сувенірных вырабаў», якія часцей за ўсё пазбаўлены мастацкага кантролю і нярэдка ператвараюць здольных майстроў у рамеснікаў, што «гоняць план». Выяўляецца ён таксама ў захапленні «дэкорам» і ў ігнараванні практычнай карысці вырабаў. Церавага аздобнага боку над карыснасцю

Анатоль СІЛЯНКОЎ

ЦАЛІНА НАРОДНЫХ ПРОМЫСЛАЎ

ў вырабах народных промыслаў прывяла іх да аднабокасці і адарванасці ад жыцця. Усё гэта сур'ёзна занепакоіла спецыялістаў. «Па іроніі лёсу», — адзначае мастацтвазнаўца А. С. Канцэдзіка, — прызнанне за народным мастацтвам высокіх мастацкіх вартасцей і засваенне яго прафесіянальнай культуры ў многіх выпадках супала па часу з актыўным затуханнем самога народнага мастацкага рамства».

Імкненне выпускаць тавары больш простым і каштоўным пры адначасовым скарочэнні працэснага і менш прыбытковага асартыменту характэрна для ўсіх падсобных прадпрыемстваў і промыслаў. Гэта занеамерынасць выразна праявілася таксама ў рабоце сельскагаспадарчых дапаможных прадпрыемстваў. Іх цяпер ў рэспубліцы каля 11 тысяч, куды уваходзяць кансервавыя, вінаробчыя, крухмалныя, цагельныя, заводныя, млыны, лесалініі, майстэрні і іншыя прадпрыемствы і промыслы калгасаў і саўгасаў. Яны выпускаюць прадукцыю больш чым на паўмільярд рублёў.

Асабліва паспяхова развіваецца перапрацоўка гародніны, садавіны і бульбы. Немалую долю складае прадукцыя, якую выпускаюць рамонтныя майстэрні і іншыя металапрацоўчыя прадпрыемствы. Важная роля ў сацыяльна-эканамічным ператварэнні сяла належаць галінам падсобнай прамысловасці, якія выпускаюць будаўнічыя матэрыялы.

Жыхары вёсак маюць патрэбу таксама ў дробных падсобных прадпрыемствах і промыслах, занятых выпускам тавараў шырокага ўжытку і аказаннем бліжучых паслуг. Іх пануль будзеца ў вёсцы недастаткова.

У многіх раёнах часам дае сябе адчуць так званая тэорыя несумяшчальнасці сельскагаспадарчых прадпрыемстваў з іншай дзейнасцю, не звязанай з выпускам прадукцыі сельскай гаспадаркі. Часта падсобная прамысловая дзейнасць у калгасах і саўгасах штучна абмяжоўваецца. Падстава адна: каб промыслы не адцягвалі сродкі і рабочыя рукі ад галоўных галін — жывёлагадоўлі, раслінаводства і інш. Прычым, у віну промыслам ставіцца не іх нізкая даходнасць, а наадварот, высокія памеры прыбыткаў. Разліч прасты — гаспадарна лёгка можа перанакіравацца на выпуск больш рэнтабельнай прадукцыі, г. зн. гаршкоў, кошыкаў, бочак, і забудзе пра хлеб, мяса і малако.

Многія з гэтых цяжкасцей у рабоце падсобных прадпрыемстваў і промыслаў знайшлі адлюстраванне ў партыйных і ўрадавых дакументах. У іх наменаны і канкрэтныя меры па ліквідацыі недахопаў. Пастановай ЦК КПСС «Аб народных гаспадарчых промыслах» (1975 г.) прадугледжваецца, напрыклад, удасканаліць сістэму планавання мастацкіх

промыслаў, павысіць зацікаўленасць калектываў прадпрыемстваў і асобных работнікаў, у тым ліку аўтараў твораў, у выпуску высокамастацкіх і ўнікальных вырабаў. У пастанове Савета Міністраў СССР ад 11 мая 1973 года «Аб мерах па ўпарадкаванні дзейнасці падсобных прадпрыемстваў і промыслаў у сельскай гаспадарцы» ўказваецца на неабходнасць паленшыць кіраўніцтва з боку сельскагаспадарчых органаў падсобнымі прадпрыемствамі, распрацаваць новую сістэму цэнаўтварэння на выпускаемых імі таварах, удасканаліць матэрыяльнае стымуляванне і інш.

Падсобныя прадпрыемствы і промыслы ёсць у большасці міністэрстваў і ведамстваў. З году ў год павялічвае выпуск тавараў культбыту і гаспадарчага

родных майстроў, абмеркаванні лепшых работ, наладжваюць сустрэчы з прафесіянальнымі майстрамі. Усё гэта не можа не радаваць прыхільнікаў старадаўняга рамства. Адно засмучае: клубы не маюць сваёй матэрыяльнай базы, на якой, уласна кажучы, трымаецца любы промысел.

Думаецца, пытанне аб паленшэнні ўмоў работы хатніх майстроў неабходна было б ставіць больш шырока. Мае патрэбу, перш за ўсё, у карэнным пераўтварэнні хатні быт і найперш — сельскага жыхара. На парадак дня паставілена задача якасна змяніць падыход да вырашэння гэтай праблемы. Для сельскага быту неабходны абсталяванне, прыборы і інструменты, выкарыстанне якіх максімальна аблегчыла б хатнюю працу жыхароў вёскі, дазволіла б ім мець больш вольнага часу, прысвячаць яго разумнаму адпачынку, які духоўна ўзбагачаў бы чалавека. Тут трэба адзначыць, што ў перспектыве усё больш будзе ўзрастаць значэнне асаблівых гаспадаркі як сферы, дзе можна прыкладзі аматарскую працу, вопытніцтва, як сферы здаровага адпачынку.

Аматары памайстраваць спадзяюцца і на дапамогу вучоных, канструктараў, інжынераў. Пакуль што пра іх усюмоўлі супрацоўнікі толькі аднаго часоўца «Навука і жыццё», унёсшы пастаянную рубрыку: «Хатняму майстру. Парады».

АПЛЧЭНЦЫ НАВУКІ

Знаёмы літаратар, запрасіўшы мяне да сябе на кватэру, паказаў новенькую скрыпку і пахваліўся:

— Сам зрабіў...

Спацатку мне гэта падалося неверагодным — у літаратара, як вядома, няма нічога агульнага з прафесіяй скрыпачнага майстра. Аднак інструмент, што ляжаў на стале, абрэзкі матэрыялу адразу ж развеялі мае сумненні. А мелодыя, што палілася затым з-пад смычка, пацвердзіла высокае ўмельства майстра іграць на скрыпцы...

Пабыўаўшы на кватэры ў аднаго архітэктара, я пазнаёміўся з самаробным праграваўнікам грампласцінак. І таксама не без гонару архітэктар расказаў: — Свае канструкцыя. Гучанне лепшае, чым у «Сімфоніі»!

У пацярджэнне была ўключана сцягачка адна, пасля другая апаратура...

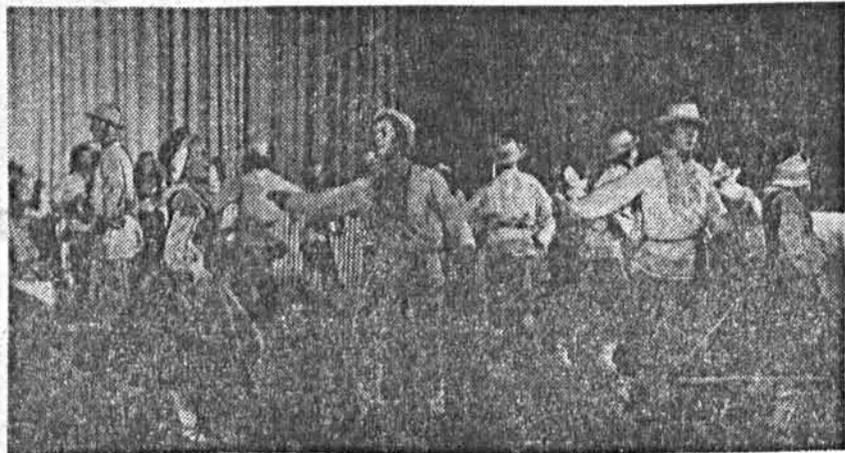
Усё гэта — штодзённыя факты нашага жыцця.

А вось знаёмыя многім наведанні друкі: рабочы кераміка-скульптурнай фабрыкі сваімі рукамі збірае аўтамабіль арыгінальнай канструкцыі; калгасны слесар робіць незвычайны мотопланер. Прыкладаў можна нагадаць многа. Аматарскае захапленне тэхнічным канструяваннем, мадэляваннем, вынаходніцтвам набывае ў нашы дні ўсё больш шырока маштабы. Навукова-тэхнічная рэвалюцыя надала новы, раней невядомы напрамак у развіцці хатніх промыслаў. І гэтага нельга сёння не прымаць пад увагу.

Для заняткаў падобным відам хатняга промыслаў неабходны, натуральна, веды, ўмельства і майстэрства, а таксама сучасныя матэрыялы, інструмент. Выходзіць, развіццё тэхнічнай творчасці стала магчымым у нашай краіне дзякуючы мерам, што прымаюць партыя і ўрад, каб паскорыць навукова-тэхнічны працэс. Важна і тое, што арганізацыі актыўнага, культурнага адпачынку працоўных у развітым сацыялістычным грамадстве надаецца першаступенная ўвага. Усе гэтыя прычыны абумовілі шырокае імкненне людзей да тэхнічнай творчасці. Сведчаннем гэтаму могуць быць штогоднія абласныя, рэспубліканскія і ўсесаюзныя выстаўкі тэхнічнага аматарства.

Вядома, што многія экспанаты такіх выставак пасля становяцца прамысловымі ўзорамі, укараняюцца ў серыйную вытворчасць. Паводле водгукаў спецыялістаў, «самавукі» часам ствараюць апаратуру, якая не мае аналагаў. Але галоўнае не ў гэтым. Калі б нават яны не стваралі арыгінальных канструкцый, іх захапленне заслужоўвае ўсялякай падтрымкі. Цікаваць да канструявання дазваляе тысячам людзей праводзіць вольны час захапляюцца, з карысцю для сябе і грамадства.

Паскоранае развіццё тэхнічнага аматарства ў апошні час паставіла пытанне аб формах арганізацыі гэтага руху. Раней, па сутнасці, ім ні грамадскія, ні гаспадарчыя арганізацыі не цікавіліся. Гэта тым больш парадоксальна, што тэхнічная творчасць дзельці развіваецца ў нас даволі паспяхова. У многіх гарадах, вёсках рэспублікі працуюць клубы, гурткі і секцыі дзіцячай тэхнічнай творчасці. Ёсць магазіны, гандлёвыя секцыі, якія прапануюць юным тэхнікам разнастайныя тавары. Арганізуюцца выстаўкі і конкурсы тэхнічнай творчасці. А пра дарослых забыліся. Варта учараціць школьніку ўступіць у самастойнае жыццё, і ён губляе ўсюкую магчымасць належаць займацца любімым відам тэхнічнай самадзейнасці.

Танчуюць «Харошкі».

Фота І. ГАРВАЦЭВІЧА.

Вось чаму ставіцца задача, каб кожны сявецкі чалавек, незалежна ад узросту, меў свабодны доступ не толькі ў харавы ансамблі, драмгурткі, студыі цыркавога мастацтва, не толькі на курсы кулінарыі або ў гурткі кройкі і шыва, але і ў тэхнічныя гурткі, лабараторыі навукі і тэхнікі. Пажадана было б стварыць пры клубах і палацах культуры самадзейныя тэхнічныя секцыі. Гэта стымулявала б творчасць умельцаў, дапамагло б вырашыць праблему забеспячэння матэрыяламі, інструментам, дало б магчымасць больш шырока скарыстаць у вытворчасці аматарскія знаходкі, стварыла б рэальныя ўмовы для развіцця не толькі мастацкіх, але і тэхнічных талентаў. Маюць рацыю таксама прапановы аб тым, каб ускласці адказнасць за развіццё тэхнічных відаў промыслу на ўстановы культуры. Тэхнічныя клубы на інтэресах можна ствараць і пры некаторых домакіраўніцтвах, жыллёва-эксплуатацыйных канторах, дзе нярэдка пустуюць вялікія памяшканні і дзе можна аб'яднаць аматараў пажылога і юнацкага ўзросту. Справа гэта павінна стаць клопам там тых арганізацый, якія займаюцца адпачынкам працоўных і перш за ўсё — прафсаюзаў. Яны маглі б узняць пад сваю апеку ўсе аматарскія таварыствы, клубы, гурткі, лабараторыі.

У апошні час у гэтым накірунку ёсць тое ўжо зроблена. Міністэрства культуры і Дзяржкамтэт па справах СССР разгледзелі праблему, звязаную з удасканаленнем дзейнасці клубных устаноў. Група вучоных і практыкаў клубнай справы падрыхтавала прапановы аб новых крытэрыях ацэнкі вынікаў культурна-асветнай работы. ВЦСПС разам з плануочымі, фінансавымі і гаспадарчымі органамі ўзяўся распрацаваць рэкамендацыі па арганізацыі тэхнічных гурткоў, умацаваць іх прававой і матэрыяльнай асновай. Ёсць падставы меркаваць, што гэтыя меры ў нейкай ступені дапамогуць далейшаму развіццю масавай тэхнічнай самадзейнасці насельніцтва. Фарміраванне народнага апалчэння навукі, як называюць часам умельцаў-аматараў, абячае надаць хатнім промыслам новы магутны імпульс развіцця, ваставіць іх на сучасны навуковы і тэхнічны ўзровень.

ПА ЗАКАЗАХ ДЗЯРЖАВЫ

Промыслы бываюць розныя. Справа не толькі ў разнастайнасці вырабаў, якія яны выпускаюць, і не толькі ў формах іх арганізацыі, што часам выстаўляецца на першы план. Важна іншае: іх адносіны да вядучых галін народнай гаспадаркі. Промыслы — падсобніцтва, а значыць, і раздзяляць іх трэба перш за ўсё з улікам гэтай асаблівасці. Праўда, такія абставіны ўлічваюцца не заўсёды.

Ёсць промыслы, якія абслугоўваюць галоўную галіну, з'яўляюцца як бы яе прыдаткам. Гэта, напрыклад, строчавышыўка на фабрыках мастацкіх вырабаў або камбікормавыя ўстаноўкі ў калгасах і саўгасах. У іх развіцці непасрэдна зацікаўлены сумежныя галіны. Ды як жа інакш: такія промыслы дапамагаюць выконваць ускладзеныя на вядучыя галіны задачы — або выпускаюць тавары, якіх не хапае ў продаж, або абслугоўваюць сумежныя галіны. На развіццё гэтага віду промыслаў накіроўваюцца галоўныя сілы.

Другі від промыслаў знаходзіцца ў больш складаных умовах. Уключаецца ў яго тая вытворчасць, што не мае непасрэдных адносін да асноўнай галіны. Яны звязаны з ёю толькі эканамічна і сацыяльна. Іх задачы — дапамагчы рацыянальна скарыстаць працоўныя рэсурсы і мясцовую сыравіну, а, акрамя таго, задаволіць попыт на мастацкія вырабы і бытавыя паслугі. Прыбытак, атрыманы імі, ідзе на ўмацаванне асноўнай галіны. І гэта нядрэнна. Горш тое, што такія промыслы заняты выпускам найбольш працаёмкіх — высокамастацкіх, унікальных вырабаў. Гэта ўжо не заўсёды супадае з асноўным напрамкам галоўнай галіны. Там пераважае вал, маштабнасць, тут — якасць, асартымент.

Да таго ж дадзены від промыслаў часам проста перашкаджае вядучай галіне, а сацыяльныя і эканамічныя сувязі паміж імі не заўсёды могуць сапернічаць з матэрыяльнымі разлікамі некаторых гаспадарнікаў. Вось чаму для ўдасканалення прадпрыемстваў другога тыпу неабходны асобныя меры.

Што маецца на ўвазе? Вывад тут направаецца сам сабой: перадаць падобную вытворчасць у падпарадкаванне гаспадарчых органаў, якія былі б зацікаўлены ў іх рабоце. У маштабе рэспублікі такім наардынуючым і накіроўваючым органам па кіраўніцтву ўсёй падсобнай вытворчасцю, што выпускае тавары народнага ўжытку, у горадзе і на вёсцы, маглі б стаць упраўленне мастацкай прамысловасці, падпарадкаванае не-

пасрэдна Савету Міністраў БССР. Зразумела, яно павінна быць вызвалена ад выпуску ўсялякай непрофільнай прадукцыі. Для гэтага адпаведныя прадпрыемствы мэтазгодна перадаць у сістэму Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР. Пры такіх умовах управленне аб'яднала б намаганні розных міністэрстваў і ведамстваў па рабоце з народнымі майстрамі, стварыла б аднолькавыя магчымасці прадпрыемствам у забеспячэнні сыравінай, транспартам, абсталяваннем, увяло б адзіныя прынцыпы алатаў работнікаў народнага промысла і адміністрацыі. У арганізацыі падсобных прадпрыемстваў і промыслаў больш актыўны ўдзел маглі б прыняць таксама мясцовыя Саветы дэпутатаў працоўных.

У ажыццяўленні гэтай задумкі ёсць адно істотнае «але». Некаторыя эканамісты лічаць, што ўсе сельскагаспадарчыя промыслы і падсобныя прадпрыемствы павінны належаць абавязкова калгасу або саўгасу. Тады яны самі могуць рэгуляваць размеркаванне рабочай сілы ў залежнасці ад патрэб асноўнай вытворчасці. А патрэбы яе, безумоўна, заўсёды стаяць на першым месцы. Супраць свярджэння вядучай ролі гаспадарак у размеркаванні рабочай сілы наўрад ці хто будзе нярэчыць. Затое думка аб тым, каму павінны належаць промыслы — не такая ўжо і бяспрэчная. Бо перадача іх у другія рукі яшчэ не пазбаўляе гаспадарку магчымасці рэгуляваць рабочую сілу: можна ўстанавіць, каб прыцягваліся людзі да работы на промыслах толькі па дазволу калгасаў і саўгасаў.

У самых цяжкіх умовах пакуль што знаходзіцца трэці від падсобніцтва — хатнія промыслы, куды ўваходзіць работа надомнікаў, аматараў, саматужнікаў-рамеснікаў. Гэты від непасрэдна не звязаны ні тэхналагічна, ні эканамічна з асноўнымі галінамі народнай гаспадаркі. Яго прызначэнне — вырашаць сацыяльныя задачы, перш за ўсё — разумная і карысная арганізацыя адпачынку насельніцтва, што не выключае выкапанні эканамічных і сацыяльных мэт.

Надомная работа для некаторай часткі людзей — пенсіянераў, інвалідаў, хатніх гаспадынь — гэта адзіная магчымасць далучыцца да грамадска-карыснай працы. Нельга не ўлічваць і асабліва характар такой работы. Вытворчая абстаноўка пры ёй не выходзіць за рамкі звыклых умоў быту, а гэта адбіваецца на прадметах, якія вырабляюцца. Таму сёй-той прапануе нават поўнацю аддзяліць народных майстроў ад фабрык маістакіх вырабаў. Для большага захавання, так сказаць, самабытнасці промыслу.

Ва ўсякім разе ў некаторых раёнах краіны хатнімі промысламі займаюцца ўсё больш актыўна: арганізуюць розныя аб'яднанні па рабоце з народнымі майстрамі-надомнікамі, адкрываюць сезонныя брыгады ў саўгасах і калгасах, куды запрашаюць сельскіх умельцаў. Асаблівай увагі заслугоўвае вопыт суседняй з намі Літвы. Тут створана таварыства народнага мастацтва, асноўнае творчае аб'яднанне народных майстроў. Таварыства займаецца як творчымі, так і вытворчымі справамі. Яно праводзіць святы народнага мастацтва, у час якіх арганізуюцца паказ рамяства, спаборніцтвы майстроў, выстаўкі лепшых вырабаў, творчыя семінары па розных відах рамесніцтва. Таварыствам рыхтуюцца таксама дні, прысвечаныя асобным відам і галінам народнага мастацтва — дзень кавалёў і майстроў па металу, дзень ювеліраў, народнага тэкстылю, майстроў-рэзчыкаў на дрэву і інш. Яно ж наладжвае кірмашы па продажы вырабаў умельцаў.

А ці нельга ў нашай рэспубліцы стварыць таварыства народных майстроў? Ва ўсім выпадку, такая форма арганізацыі хатніх промыслаў заслугоўвае увагі. Таварыства дазволіць ахапіць усіх майстроў-умельцаў, уключаючы і аматараў тэхнічных відаў творчасці. Стварэнне таварыства дапамагло б снавардынаваць работу ўсіх арганізацый і устаноў, якія займаюцца промысламі, — дамоў народнай творчасці і мастацкай самадзейнасці, клубуў народных умельцаў, краязнаўчых музеяў і накіраваць іх намаганні ў адзінае рэчышча. Таварыства дапамагло б умацаваць матэрыяльную базу хатніх промыслаў, адкрыць аперныя пункты або участкі для работы з умельцамі, стымуляваць развіццё як старага традыцыйнага рамяства, так і новага, якое ўпершыню нараджаецца ў народзе і ўбірае ў сябе асаблівасці сучаснай навукі і культуры.

Народныя промыслы заслугоўваюць пільнай увагі грамадскіх і гаспадарчых арганізацый. Як асабістыя прысудзібныя участкі калгаснікаў, рабочых і служачых з'яўляюцца добрым дадаткам у вытворчасці прадуктаў спажывання, так народныя промыслы могуць стаць багатым рэзервам у выпуску тавараў шырокага ўжытку. Паспехі ўмельцаў — сведчанне вялікіх творчых магчымасцей народа. Стварэнне высокай мастацкай і духоўнай культуры грамадства цесна звязана з развіццём культуры матэрыяльнай.

Аляксей БАДАЕЎ

Вядомы бурацкі паэт Аляксей Бадаеў нарадзіўся ў 1923 годзе. Закончыў Улан-Удэнскі чыгуначны тэхнікум. Служыў у марской авіяцыі. Вучыўся ў Маскве на Вышэйшых літаратурных курсах. Ён — аўтар многіх зборнікаў, якія выходзілі ў Бураціі і ў Маскве. Творы паэта шырока перакладаюцца на мовы народаў Саветаў Саюза. Зараз А. Бадаеў узначальвае секцыю паэзіі пры Саюзе пісьменнікаў аўтаномнай рэспублікі.

Паэты

Лёс у паэта да нябёс — з ім словы добрыя сябруюць. Нялёгі у паэта лёс: пакуты ўсіх яго турбуюць. Без выхадных! Свой лёс тайком нясе ён з вудачкай на рэчку, вітаецца з баравіком, бярозку уяўляе свечкай. Не думайце, што ён аскет, адно высокае рыфмуе. Ты любіш — любіць і паэт, сумуеш ты — і ён сумуе.

Неспакой

На скакунах буратам давялося і качаваць, і стэпу паглядзець, і продкам, што ганяліся за лёсам, мяне было б нялёгка зразумець. Я не магу паўзці смажковай сцежкай, Маўклівага спакою не цярплю. Мне трэба сонца светлая усмешка, Як пчолы квецень—вечер я люблю. Я не магу ў жыцці балотным чахнуць і на змярканні нафтэлінам пахнуць! Хачу, каб мускулы струной хуура пелі, Хачу я з песняй жыць, хоць не спявак, Хачу, каб людзі скоса не глядзелі, Не шкадавалі, калі што не так.

Мне жыць за тых, хто паўтарыўся ў дзесях, хто здабываў ім шчасце у баях. Хачу ў адказе быць за ўсё на свеце, Гэй, неспакой, Кліч зноў мяне ў шляхі!

Наказ

Віецца з кастра сіняваты дымок, як з дзедавай люлькі, бывала! Заснуць гэтым вечарам доўга не мог... І што так мяне ўсхвалявала?

Зямля разамлела, нібы ад жніва, матулінай грэе душою. І шыно так міла казыча трава бацькоўскай калючай шчакою.

...За бацькам ішоў я па золкай расе, на пожню прывёў раніцою. Стаў побач: «Касі да бярозкі, касец, і я памахаю з табою!»

А пот з мяне ліўся салёнай расой. І зараз, здаецца, ён спяць. Махаў, ледзь махаў я цяжкаю касой, а ў бацькі выходзіла лепей!

Свой першы пракос да канца я прагнаў, і быў ён няроўным, няўмелым. Тапырыўся клоччам, нібыта спіна вясной у авечкі схуднелай.

— Папраў, дзе няроўна, ляноту забудзь, — так бацька вучыць мяне браўся. — Не бойся, касою махаць не марудзь, каб роўна пракос расцілаўся!

Запомніў навекі бацькоўскі наказ, паверыў яму я аддана. Пракосы вяду па жыцці і штораз да мэты вялікай, жаданай.

Жыццё не спыняе свой бурны паток, і я ўжо бацькам назваўся... І сыну кажу: ты вучыся, сынок, вучыся, як бацька стараўся. Смялей і надзейней рабі ты свой крок, каб роўна пракос расцілаўся!

Віецца з кастра сіняваты дымок, як з дзедавай люлькі, бывала. Заснуць гэтым вечарам доўга не мог... І што так мяне ўсхвалявала?

Шлях у жыццё ён выбраў свой. І да апошняга задушша душа закрэсліла спакой і не прымае раўнадушша! Ён піша шум дажджоў і рэй і ад змяркання да усходу з ім разам піша чалавек, з ім разам думае прырода. Канца занятку не відно, працуй ад вечара да ранку; падзеі прасяца ў акно і факты тоўпяцца ля ганку. Такі яму ўжо выпай лёс: працуй над кнігаю вялікай. І расступецца хаос з сугучча, водару і блікаў. Тады прыходзіць не здала і не па нейчаму хаценню, як непаседа-немаўля, верх нараджаецца — ў натхненні, Пакінуць хоча родны стан, пранізіла крычыць нябога. Ды не пускае ў стэл чабан ягнэ, што не трымаюць ногі. Пакутуе яшчэ мацней, шукае вобразы нанова. Знайсці ён хоча для людзей вялікае жывое слова. Шукаець нястомна праз гады і пачуцця, і думак сплаву, і, можа, да яго тады цішком пастукаецца слава.

Будзь неспакойным, калі не ідуць перамены. Там не маўчы, дзе прыгрэецца мнімы спакой. Спакой у жыцці любяць толькі адны манекены. І яшчэ, можа, скалы, якім да нябёсаў — рукой...

Лёсу няўмольнасць слабеі чалавечага гневу. Вер, колькі б ярасных год над зямлёй ні прайшло, заўжды заставаліся грозным і ярасным неба, і чалавек, што пабачыў сапраўднае зло.

«Госць жаданы, заходзь! Мы чакаем цябе, дарагі чалавек! Для цябе ганаровае месца прыбірае шадрэк — у прыгожых узорах кашма!.. Сядзь, дзе хочацца, брат!.. І частуйся!» Так гасцей сустракае бурат.

Калі ж гоць з добрай весткай ці надзелены добрай душой, то ўдваа ён для юрты бурата жаданы і свой! Ды бывае — шкада! — што на месцы панясным сядзіць чалавек, у якога за іншых душа не баліць.

Пераклаў Ю. СВІРКА.

У СЕЛЬПО сустрэлі Антона Рыгоравіча з абдымкамі. З такой вышні спусціўся чалавек, каб іх ашчаслівіць! Пакінуў пасяду рэвізора райспажывсаюза, каб арганізаваць узорны гандаль у сельпо. Ну, гэты, значыць, возьмецца за справу!

— Кіруй намі, дарагі гаварыш Бародаўка, як патрабуе, так скажы, стыль эпохі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. — у адзін голас заклікалі ўдзячныя сельпоўшчы.— І не саромейся, і не сумнявайся.

Антон Рыгоравіч засяроджана зморшчыў лоб:

— Так і быць.

Ён зацягнуўся «Казбекам», у думках зазірнуў сакаліным поглядам у сваё це-

Паўзунок прыклаў руку да грудзей:

— Па дакументах парсюк, што адкармілі ў падсобнай гаспадарцы, таго, загнуўся...

У душэўных размовах Антон Рыгоравіч хаўруснікаў называў «браткамі».

Быў час, калі Бародаўка спытаў у сябе: «Ці добра ты, Антон Рыгоравіч, робіш?» Прыслухаўся — сумленне маўчала. І ён весела спытаў у памесніка:

— Цябе, Уюнок, не цягне на якую-небудзь культурную размову? — Паправіў нярэзты шырокі гальштук. — Што мы ўсё то пра свінней, то пра камбікорм... Давай лепш пра «Жыгулі» пагаворым.

— І пра гараж заадно,—з гатоўнасцю ўставіў Уюнок.

— Пра гараж потым, не ўсё адразу.

Але ў той час якраз завітаў у сельпо рэвізор райспажывсаюза і перапыніў іхнюю даверлівую гаворку.

— Вы ж, Бародаўка, стопрацэнтны хануга! — усклікнуў ён, разабраўшыся ў наперах.

Сабраў усіх разам: Бародаўку, Уюнка, Паўзунка, загадчыка магазіна з прозвішчам, якое цяжка вымаўляецца, і падсумаваў:

— Ну, а вы ўсе—саўдзельнікі. Бачылі, як браў Бародаўка? Данамагалаі яму?

— Бачылі, — плаксіва заенчылі «браткі».

— Цябе, хануга, пад суд, ты спажываў крадзенае, — віскліва накінуўся на Бародаўку Уюнок. — Паспрабаваў бы не даць табе—калаціў бы, як тую грушу.

— Душу выкалаціў бы, — піснучыся да Уюнка бліжэй, сілеў Паўзунок.

— Такому — крысо адрэзаў бы дзя аддаў, — нырскаячы слінаю, уставіў сваё загадчык магазіна з прозвішчам, якое цяжка вымаўляецца. — Зладзюга, от каб зараз міліцыянер прыехаў...

Нейкая невядомая сіла падкінула Бародаўку з крэсла. Ён рынуўся на «браткоў» з кулакамі.

Невядома, чым усё скончылася б, калі б пад акном сельпо не спынілася дзіўная машына — з чырвонай лініяй на дзверцах кабіны. З яе выйшлі... чацвёрка. Бародаўка паглядзеў на іх, сумна махнуў рукой, як бы адмахваючыся ад нейкіх успамінаў. Раптам ён бліснуў вачамі, усклікнуў:

— Будзем ратавацца, браткі! У нашым становішчы мы мусім паводзіць сябе ў вышэйшай ступені па-грамадзянску сумленна. Давайце папросім, каб перадалі нас на перавыхаванне грамадскасці. Кожнаму ж вядома, што грамадскасць у нас—вялікая сіла. Яна, канечне, зробіць з нас людзей!

Яго падтрымаў самакрытычны дружны хор:

— На перавыхаванне нас, нягоднікаў! Так і скажам міліцыі, як... той раз.

У ДОБРЫ ЧАС!

Настась Кунко па адунацыі філолаг, гэта значыць — чалавек, які любіць слова. Але любоў да слова, захапленне словам можа пралуляцца па-рознаму. Той, хто бачыць наваколле ўзніслымі, даверліва расплюшчанымі вачамі, лірыкам называецца. А хто глядзіць на сярбру свайх, на знаёмых ірыху прыкмурыўшыся, з усмешкай вясёлай, у гумарыстах ходзіць.

Настась Кунко наленіць да апошніх. Ён толькі замест пра трымае «фламайстар», запраўлены добрай іроніяй і зычлівай усмешкай.

Прадаўжваючы традыцыі незабыўнага Міхася Лісоўскага (з ім рабілі мы колісь альбом «Няўрокам кажуць»), Настась Кунко расце як майстра, почырні ягоні набывае свае, «кункістыя» рысы.

Першыя сярбрускія шаркі Кастуся Кунко «ўсміхнуліся» на старонках «Ліма». Тады ненадворны масціта-убурдзя шаркісты пасмейваліся з філолага, які, бачыць, не ў свой агарод палез моркву рваць. Але настойліваць перамагла. Кастусь з многімі сваімі героямі знаёміўся і па іхніх творах, і ў сярбрускіх застоллях. І яны, пазнаючы сябе, вымушаны былі шыра ўсмехацца.

Па даўняй дружбе мне хочацца выказаць Настасю сваю прыхільнасць да ягонага таленту не зусім сур'ёзнымі радкамі:

З юначых год Кастусь Кунко
Трымае ўсмішку за крысо,
Так пра вясёлы дбай пасеў,
Што сам ад смеку пакуксеў.

У добры час!

Рыгор БАРАДУЛІН.

Аляксандр МІРОНАУ.

А. ЛАДАУ БРАТКІ

засмужанае будучае і... рушыў у цэнтральны магазін. Там паглядзеў выкладку тавараў, строга напракнуў прадаўцоў, што няма неабходнага асартыменту, і лагодна папрасіў у загадчыка магазіна:

— Ададай паявья, што назбіраў.

Загадчык магазіна, лысагаловы чалавек з прозвішчам, якое цяжка вымаўляецца, дагодліва бліснуў залатымі зубамі:

— Вам, Антон Рыгоравіч, лепш пяцёркамі ці дзесяткамі?

Бародаўка зашамалеў купюрамі:

— Грошы, як вядома, любяць, каб іх лічылі. І пяцёркі, і гэтыя во чырвоненькія.

Потым ён завітаў у другі магазін, у трэці, у чацвёрты...

— З прадаўцоў па пітцы — старшыні касцюм, — гаварыў, падаючы руку для прывітання.

Адночы ён дужа прыязна, прыязней чым заўсёды, ўсміхнуўся свайму памесніку Уюнку. І спытаў:

— Як думаеш, калега, жыўнасць у высковай гаспадарцы—лішняя ці не?

— Лішняя толькі скула ў бок, — хвацка аддаў чэсць Уюнок.

Ён не кінуў словы на вецер.

На другі дзень Бародаўка пацікавіўся ў галоўнага бухгалтара Паўзунка:

— Як там у нас па дакументах—усё ў парадку?

АРХЕАЛАГІЧНЫЯ РАСКОПКІ

Птушка фенікс хоць і ўваскрэсла з попелу, але лятаць ужо не магла: абгарэлі ірылы.

Сведчанне аднаго невядомага старажытнагрэчаскага гісторыя.

Чым гучней лаецца, тым менш пераkanaўча гучаць твае словы.

Старажытнакітайская прымаўна.

Лезці ў літаратуру праз анно, мінаючы дзверы, раўназначна таму, што надзяваць штаны праз галаву.

Заўвага Гамера, зробленая адна-

му дужа прыткаму пачынаючаму пісьменніку.

А я вось вас халоднай вадой!..

З прамовы князя Уладзіміра Святаслава, сказанай перад праціўнікамі прыняцця хрысціянства.

Самы заняты той, хто нічога не робіць.

Прызнанне цыганскага барона, знойдзенае ў Бесарабіі.

Адкапаў і падрыхтаваў да друку
У. ПРАВАСУД.

Язэп ТАЧЫЛА

СЯБРОУСКАЯ РЭЦЭНЗІЯ

Хоць верш не верш, адно—вада,
Сабою нудны, аднастайны,
Але і гэта не бяда,
А вось, прызнацца вам, шкада,
Што аўтар... носку не паставіў...

НЯЛЁГКАЯ НОША

Хвалілі яго і зайздроснік, і друг,
Адвешаў панлоны налева, направа,
У сорак спіна ўжо сагнулася ў круг,
Нялёгкая ноша ты, творчая слава.

ДА ТАЛЕНТУ

Узлўся за вершы, як бач, не на жарт,
Сталы рэдакцыйныя імі завалены,
Ягонае званне ніжэй, чым сержант,
Паэзіі ў вершах яго—ані звання.

Базыль ХІЗАВЕЦ

КАНЦОЎКА

Канцоўка—гэта верша твар,
Яна — паэзіі аснова,
Калі ўкладзеш ты адмыслова
У верш свой паэтычны жар.
У яго ж канцоўка не страліла,
Бо жару ў вершы не хапала.

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ.

Казімір КАМЕЙША.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856.

АТ 01377.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-23, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.